

Viorel Câmpean

*Grigore Maior. Portretul unui intelectual român din
secolul XVIII
-schită biografică-*

*Lucrare elaborată
cu prilejul colocviului
“Grigore Maior – piatra de temelie
a culturii românilor din Transilvania”*

*Biblioteca Județeană Satu Mare,
Satu Mare, noiembrie 2010*

<i>Cuprins</i>	2
<i>Cuvântul directorului Bibliotecii Județene Satu Mare</i>	3
<i>Grigore Maior în memoria culturală sătmăreană</i>	4
<i>Despre o origine controversată</i>	10
<i>Strălucitele studii și hirotonirea</i>	13
<i>Acasă, la „Fântâna darurilor”</i>	15
<i>Cel care a inaugurat teatrul românesc</i>	19
<i>Întâiul bibliotecar al Blajului</i>	21
<i>Dicționarul lui Grigore Maior</i>	24
<i>Viața în mănăstire</i>	27
<i>Sub trei episcopi</i>	29
<i>Vlădicia</i>	34
<i>„Vlădică nu nimică”</i>	37
<i>Vizitele canonice</i>	40
<i>Alte realizări</i>	42
<i>Abdicarea</i>	44
<i>Ultimii ani din viață</i>	45
<i>Tradiția populară despre Grigore Maior</i>	48
<i>Biserica Sărăuadului</i>	49
<i>Concluzii</i>	53
<i>Anexe</i>	55
<i>Bibliografie</i>	64

Cuvântul directorului Bibliotecii Județene Satu Mare

Un coleg director de bibliotecă afirma că Grigore Maior a fost „unul dintre cei care au crezut în puterea binefăcătoare a cărții și luminii prin școală”. Parcurgând filele acestei lucrări ne dăm seama de plurivalența culturală a ilustrului nostru conjudețean. Noi, bibliotecarii, apreciem cum se cuvine apartenența noastră comună cu Grigore Maior; cu atât mai mult, faptul că a văzut lumina zilei pe meleagurile noastre, constituie un motiv de mândrie, dar și responsabilitate.

Prin faptul că el a fost întâiul bibliotecar de la „*fântâna darurilor*”, și, este lucru știut că, pentru români, abia odată cu deschiderea acelor renumite școli cartea a intrat în circuitul public, ne onorează și ne obligă în același timp să căutăm a-i călca pe urme, ostenindu-ne să oferim informații și să facilităm accesarea la acestea cu mijloace clasice, aidoma vremii în care a trăit Grigore Maior, dar și prin intermediul mijloacele moderne din zilele noastre.

Dacă ar fi să rezumăm în câteva cuvinte viața episcopului Grigore Maior, după ce ne-am străduit – în vederea desăvârșirii solemnului moment din 7 noiembrie 2010 – de câțiva timp să mergem pe urmele sale, noi înșine îmbogățindu-ne spiritual, suntem siguri că nu am greși cu nimic dacă am afirma că viața lui s-a confundat cu ideea de luminare a neamului românesc. Și, ce mijloc mai potrivit atunci – și acum pentru a împlini această năzuință, decât cartea. Deopotrivă cu cronicarul de peste munți, neîndoios că și Grigore Maior împărtășea ideea că „nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților”. Paginile acestei lucrări, care întoarce doar câteva din filele vieții zbuciumate a ilustrului nostru înaintaș și conjudețean vor demonstra cum vlădicul a încercat să pună în practică „zăbava” dedicată lecturii. Un spirit practic, fundamentat pe o temeinică pregătire teoretică. Un astfel de model este necesar pentru societatea zilelor noastre. Deopotrivă, cei cu funcții de conducere sau cu funcții de execuție din instituția noastră ne putem, avem chiar datoria, de a ne adăpa de la izvorul învățăturilor din viața și opera lui Grigore Maior.

Director,
Ioan-Mircea Ardelean

Grigore Maior în memoria culturală sătmăreană

După cum se știe, Sărăuadul este o localitate (astăzi cartier al orașului Tășnad) atestată documentar din 1279, așezată într-o zonă de interferență între Sălaj și Sătmar. Localitatea a aparținut administrativ de-a lungul veacurilor de ambele județe, ori altora, mai vechi, precum a fost comitatul Solnocul de Mijloc. Zestrea umană și culturală a Sărăuadului este înnobilită de faptul că aici a văzut lumina zilei episcopul greco-catolic Grigore Maior. Astfel de personalități, revendicate de mai multe regiuni, sunt privilegiate, deoarece șansele ca memoria lor să nu fie acoperită de colbul uitării sunt sporite. Ne propunem să evocăm în paginile care urmează personalitatea episcopului Grigore Maior, în întregul ei, accentuând totuși notele care privesc legăturile acestuia cu locurile natale.

Pentru început considerăm oportun să facem o incursiune în memoria culturală sătmăreană în ceea ce-l privește pe episcopul unit Grigore Maior. De semnalat este articolul publicat de către dr. Ioan Ardelean, un preot care a activat câțiva ani și în părțile sătmărene: *Gregoriii Maioru de Tusnad-Szarvad, óre-candu episcopu alu Romaniloru uniti din Transilvani”a si partiile adnexe*¹.

În 1972 Ioan Ardeleanu-Senior, scria în singurul cotidian de limba română care ființa pe atunci la Satu Mare articolul *Profesorul Grigore Maior din Sărăuad (Un sătmărean precursor al “Școlii ardelene”)*². În toamnă a fost organizat de către Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare simpozionul „Cărturari sătmăreni”, în cadrul căruia același Ioan Ardelean-Senior a prezentat o lucrare dedicată de asemenea lui Grigore Maior³. Cărturarul de la Supuru de Sus știa că se împlineau 200 de ani de la alegerea lui Grigore Maior în scaunul episcopiei unite de Făgăraș.

În primăvara lui 1982, la 200 de ani de la abdicarea lui Grigore Maior, un sălăjan, Vasile Vetișanu, scrie tot în menționatul cotidian sătmărean articolul *Grigore Maior iluminatul cărturar din Sărăuad, (figuri sătmărene)*⁴.

De o deosebită importanță este faptul că în 1983 istoricul de origine sătmăreană Ioan Chindriș a publicat un interesant material referitor la *Necrologul lui Grigore Maior*⁵. Informațiile erau deosebit de prețioase, inedite, ne-au slujit și nouă întru împlinirea acetui modest demers. În „Anexă” istoricul prezintă documentul în original în limba latină, însoțit de traducerea în limba română.

După 1989, noile condiții istorice au permis promovarea unor personalități din tezaurul poporului nostru, despre care până atunci se putea vorbi doar sporadic și, de cele mai multe ori, cenzurat, astfel că am fi mult mai exacti dacă am spune că după '89 s-a purces la „reabilitarea” unor personalități, îndeosebi ecleziastice și, cu preeminență, greco-catolice.

Orașul din imediata vecinătate a Sărăuadului, Tășnad, a cinstit în 1994 memoria marelui ierarh prin dezvelirea unui bust, realizat de către sculptorul Radu Ciobanu centrul orașului.

---

¹ Dr. Ioan Ardelean (1850-1907), preot gr.-cat., dr. în teologie la Roma, a scris „Istoria diecezei române greco-catolice a Oradiei Mari”. Între 1904-1907 a slujit la Amați. Articolul despre episcopul Maior a apărut în “Foaia bisericească și scolastică”, nr. 2, 1889, pp. 257-261.

² „Cronica sătmăreană, nr. 1248, 27 febr. 1972.

³ Alexandru Zotta, *Simpozionul “Cărturari sătmăreni”*, în „Cronica sătmăreană”, nr. 1431, 30.09.1972.

⁴ „Cronica sătmăreană”, nr. 3832, 24 martie 1982, pag. 2.

⁵ „Steaua”, Cluj-Napoca, XXXII, 1983, p. 31.

*Bustul lui Grigore Maior din Tășnad,
realizat în 1994 de Radu Ciobanu*

În municipiul Satu Mare memoria sa este marcată printr-o plăcuță așezată pe “Aleea Personalităților Sătmărene”.

*Plăcuța dedicată memoriei lui Grigore Maior.
Pasajul Corneliu Coposu din Satu Mare*

Prima lucrare dedicată biografiilor personalităților sătmărene, e adevărat, de mai mici proporții, în care figurează numele lui Grigore Maior a fost realizată în anul 1997 de către un colectiv al Bibliotecii Județene Satu Mare⁶, pentru ca în anul 2000, două lucrări de asemenea factură să vină parcă într-o acțiune concertată de recuperare a memoriei episcopului⁷.

În 15 aprilie 2005 sub înaltul patronaj al mai multor instituții: Mitropolia Bisericii Române Unite cu Roma, Prefectura Județului Satu Mare, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, Protopopiatul Greco-Catolic Satu Mare, Consiliul Județean Satu Mare, Consiliul Local al municipiului Satu Mare, Comitetul pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Satu Mare și

⁶ *** *Zece personalități istorice sătmărene*, Satu Mare, 1997.

⁷ Claudiu Porumbăcean, Bujor Dulgău, *Oameni din Sătmăru*, Satu Mare, 2000, pp. 122-124; George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar 1700-2000*, Satu Mare, 2000, pp. 131-132.

Inspectoratul Școlar Satu Mare a fost organizat la Casa de Cultură a Sindicatelor din municipiul Satu Mare simpozionul omagial: „Grigore Maior – ierarh și cărturar al românilor transilvăneni”. Manifestarea a fost onorată de prezența unor personalități ale culturii precum acad. Camil Mureșanu, prof. univ. dr. Ion Buzași, pr. prof. univ. dr. Ioan M. Bota, prof. univ. dr. Gheorghe Pop, conf. univ. dr. Bujor Dulgău, dr. Cornel Grad, dr. Ioan Ciocian, drd. George Vulturescu.

*Caietul-program al
Simpozionului din 2005*

În februarie 2010, cu ocazia comemorării celor 225 de ani de la repausarea ierarhului Grigore Maior, săptămânalul „Informația de duminică” a publicat un interesant articol în care Dan Maier, urmașul familiei ierarhului mărturisea că nutrește gândul de a ridica un bust al marelui ierarh în curtea bisericii românești din Sărăud⁸.

Și iată că frumosul gând al urmașului a fost întrupat prin contribuția determinantă a familiilor Gheorghe Maier și Mihai Maier, rol major având însă Dan Maier.

Famiiliile Maier și Maier depun coroane la bust

Au răspuns prezent la frumoasa inițiativă câteva instituții sătmărene: Instituția Prefectului Județului Satu Mare, Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Satu Mare, Biblioteca Județeană Satu Mare, Muzeul Județean Satu Mare, filiala sătmăreană a Univ. “Vasile Goldiș” Arad, cotidianul „Informația zilei”. Priceperea cunoscutului artist plastic Radu Ciobanu (care a mai realizat un bust al ierarhului în Tășnad) a făcut ca ceea ce în iarna lui 2010 părea un vis, duminică, 7 noiembrie 2010 să se transforme în realitate: un impunător bust amintește de acum înainte tuturor celor care vor intra în lăcașul de rugăciune românesc din

⁸ Iosif Țiproc, *225 de ani de la moartea episcopului Grigore Maior*, în „Informația de duminică”, an VIII, nr. 373, 14 februarie 2010, p. 5.

Sărăuad că acum aproape 300 de ani acolo a văzut lumina zilei o personalitate care a intrat în Pantheonul românesc: episcopul greco-catolic Grigore Maior.

Ziua de 7 noiembrie 2010 a început prin oficierea sfintei liturghii la biserica Greco-catolică din Tășnad, în fruntea soborului de preoți aflându-se protopopul de Zalău, Părintele Valer Pârău. Am remarcat prezența părintelui Florin Câmpean, venit de la Blaj să onoreze marea sărbătoare.

Liturghia greco-catolică de la Tășnad

După terminarea sfintei liturghii, oficialitățile prezente și aici, însoțiți de preoții Greco-catolici, s-au deplasat la biserica astăzi ortodoxă din Sărăuad, assist-nd împreună cu mulțimea credincioșilor la slujba oficiată de către soborul de preoți ortodocși. O însuflețitoare predică a rostit părintele Alexandru Chiș, originar din localitatea vecină Sărăuadului, Săcășeni.

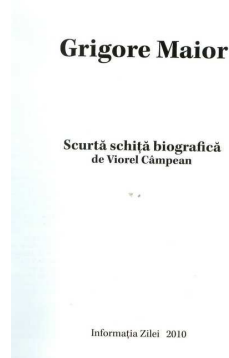
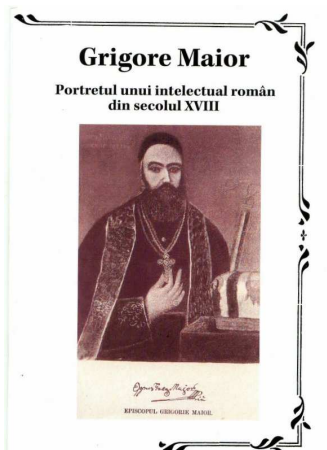
Preotul ortodox Alexandru Chiș

După terminarea liturghiei, curtea bisericii s-a umplut de mulțimea credincioșilor. Lucru lăudabil, slujba de sfințire a bustului a fost oficiată de către reprezentanții celor două biserici românești, în prezența oficialităților: prefectul Radu Giurcă, senatorul Valer Marian, deputatul Ioan Holdiș, primarul Tășnadului, Andrei Veron și numeroși conducători ai unor instituții sătmărene.

Slujba de sfințire a bustului

A fost lansată și lucrarea elaborată de Viorel Câmpean (Biblioteca Județeană Satu Mare), *Grigore Maior. Portretul unui intelectual român din secolul XVIII*, apărută sub egida cotidianului local “Informația zilei”.

Coperta și pagina de titlu

În aceeași zi a avut loc un colocviu intitulat „Grigore Maior – piatra de temelie a culturii românilor din Transilvania”, onorat de prezența mai multor personalități precum academicianul Ioan-Aurel Pop sau decanul facultății de Istorie din cadrul Univ. „Babeș-Bolyai” conf. univ. dr. Ovidiu Ghitta.

Prezidiul colocviului

Evenimentele din 7 noiembrie au fost reflectate în presa locală, cele două cotidiene românești din județ titrând: *Dezvelirea statuii lui Grigore Maior, un mare eveniment cultural*⁹ și *Ieri la Sărăuad, demonstrație de unitate românească*¹⁰.

Bustul realizat de sculptorul Radu Ciobanu

---

⁹ „Informația zilei”, an XVIII, nr. 5242, 8 noiembrie 2010, p. 1.

¹⁰ „Gazeta de nord-vest”, an XXI, nr. 6109, 8 noiembrie 2010, p. 1, 4.

Despre o origine controversată

Grigore Maior a venit pe lume la Sărăuad în 1715, localitate aflată pe atunci în comitatul Solnocul de Mijloc. La naștere a avut numele de botez Gavrilă. La naștere a avut numele de botez Gavrilă. Până acum am depistat o singură sursă care avansează luna nașterii, februarie; posibil să fie o greșeală sau o confuzie cu luna decesului, neprecizată¹¹.

Originea părinților este controversată, unii autori afirmând că tatăl său a fost preot greco-catolic, alții că a fost fiu de oameni săraci; această a doua variantă precizează apoi că fiul boitarului a slujit până pe la 12-15 ani la o turmă de porci. În cuvântul de rămas bun rostit la abdicare el mărturisește că: „M-am născut din părinți creștini pravoslavnici”, nefăcând alte precizări asupra originii sale.

Astăzi nu există o listă completă cu succesiunea parohilor români la Sărăuad. Primul paroh atestat a fost protopopul Simeon, care a fost prezent la sinodul protopopesesc ținut la Alba Iulia în 5 sept. 1700, în vederea Unirii cu Biserica Romei, alături de protopopii Andrei din Șimleu și Simeon din Băsești. A semnat actul în numele a 10 sacerdoți din ținutul păstorit de el, alături de protopopii Andrei al Șimleului (cu 24 de preoți) și Simeon din Băsești (cu 40 de preoți)¹². Conscripția lui Inochentie Micu Klein din 1733 ne arată că la Sărăuad slujea preotul „neunit” (ortodox) Prekup, care slujea la 51 de familii, parohia având și biserică¹³. Conscripția efectuată între anii 1760-1762 precizează că Sărăuadul avea „115 familii non-unite, biserică și casă parohială”, nu se precizează din păcate numele parohului¹⁴.

Versiunea originii sale modeste o vom trata separat, în fragmentul unde vom vorbi despre tradiția populară păstrată privitor la Grigore Maior. Cert este că în celebra lucrare dedicată familiilor nobiliare române, găsim referire la familia „Major de Tusnád-Szarvad” (vechea denumire a localității de origine a episcopului era „Tășnad-Sărvad”, denumirea greșită de „Tusnád” apare însă la mai mulți autori), precizându-se că din această familie descindea cel care a fost vlădicul Ardealului între 1772-1782¹⁵.

Alin-Mihai Gherman, cercetătorul care a identificat și pus în circulație lucrările lexicografice ale lui Grigore Maior, afirmă că „adevărata formă a numelui de familie este Maier, fiind folosit astfel până la sfârșitul secolului al XVIII-lea în diferite documente și texte românești (inclusiv în *Istoria, lucrurile și întâmplările românilor* a lui Samuil Micu Clain), forma latinizată, Maior, fiind utilizată mai ales în textele latine. Începând cu secolul al XIX-lea ea devine, în primul rând prin textele latiniștilor, forma cea mai folosită”¹⁶.

Ioan Ardeleanu-Senior, în celebra sa lucrare privind personalitățile Sălajului, după ce prezintă câteva variante populare asupra nașterii episcopului Maior, mărturisește:

¹¹ Vasile Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918)*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 141-142.

¹² Vasile Vetișanu-Mocanu, *Cartea Șimleului. Repere istorice și culturale ale vieții românești*, București, 1985, p. 83.

¹³ Augustin Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Blaj, 1900, p. 408.

¹⁴ Dr. Virgil Ciobanu, „Statistica românilor din Ardeal, făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762”, în *Anuarul Inst. de Istorie Națională*, Cluj, III, 1924-1925, pp. 49-53.

¹⁵ Ioan cavalier de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, vol. II, 2003, p. 226.

¹⁶ Alin-Mihai Gherman, „Studiu introductiv” la Grigore Maior, *Institutiones Linguae Valachicae. Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, Alba Iulia, 2001, p. XV.

„Aserțiunea aceasta rămâne și pe mai departe tradiție, iar eu susțin aceia ce mărturisea Samuil Micu contemporanul său și cei mai mulți. A fost nobil pentru că avea îngăduință să poarte conume și a avut acces în <<școlile din Ungaria>>, lucru de care iobagii nu s-au bucurat”¹⁷.

La Direcția Județeană a Arhivelor Statului Satu Mare, pentru parohia românească – greco-catolică Sărăuad s-au păstrat registre de stare civilă începând cu anul 1824, când paroh unit era Ioan Ungur (1790-1833, Sărăuad)¹⁸. Printre familiile pe care le-am regăsit acolo se numără și Majer (Major). Înșirăm în continuare o restrânsă listă cu numele acelor familii care locuiau pe la sfârșitul primului pătrar al veacului XIX în Sărăuad, în grafia epocii: Szamoila, Koszta, Iuro, Mark, Avășan, Majer, Major, Bocs, Secara, Mezei, Ilies, Uretyan, Fazakas, Kiraly, Danko, Kavanan, Gabor, Csögi, Argylyan, Kiss, Gallán, Stupar, Tallos, Osan, Papp, Nyegru, Szabo, Marosan, Miller, Matyas, Barbura, Mandra, Birtas, Boer, Tyoran, Boldutz, Doboș, Nyrsidan, etc.¹⁹

În ceea ce privește familia Maior, din lectura registrelor parohiale observăm alternanța formelor „Major” și „Majer”, de multe ori la același paroh, fie el Ioan Ungur (slujitor până la repausare la Sărăuad) ori Ioan Pop-Suduranul (paroh și protopop la Sărăuad între 1834 și 1857). Ioan Ardeleanu-Senior, valorificând mărturiile contemporanilor săi, ne informează că părinții episcopului ar fi fost înmormântați pe locul actualei biserici românești din Sărăuad, unde înainte fusese un cimitir.

O prețioasă însemnare pe un *Chiriacodromion*, tipărit la Bălgrad în 1699, menționează o membră a familiei, Maier de data aceasta: “Această Ocitelună o au dat pomană la T. Sărvad... Maier Ioana prin Toader Orha din T. Sărvad...1727 decembrie 31”²⁰.

Pereche din Sărăuad, la 1908

Un alt fapt interesant, consemnat și de autorii volumului *Oameni din Sătmar*, este decesul consemnat în 15 iunie 1831 al credinciosului din Sărăuad „Simon Major”, în vârstă de 66 de ani. Cineva, probabil un paroh mai apropiat zilelor noastre a consemnat faptul că cel decedat era „frate bun Arhiereului Făgărașului Major Grigorie”²¹. Un simplu

¹⁷ Ioan Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjeni*, Zalău, 1938, p. 13 (în continuare I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*).

¹⁸ Viorel Câmpean, *Preoți din Sătmar*, mss.

¹⁹ D.J.A.N. Satu Mare, *Colecția Registrelor Parohiale și de stare civilă*, dosar 1376.

²⁰ Doru Radosav, *Catalogul cărții tipărite și manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Cluj-Napoca, 1995, p. 82.

²¹ D.J.A.N. Satu Mare, *Colecția Registrelor Parohiale și de stare civilă*, dosar 1385, f. 32.

exercițiu aritmetic ne arată ca dată a nașterii acestui membru al familiei Maior anul 1765. Grigore Maior, aflat în acel an la ”pocăință” în Mănăstirea Muncaciului avea deja 50 de ani. Așa că notația ulterioară (evidentă pentru cunoscători) din registrul parohial este cu siguranță departe de adevăr. Nu mai puțin adevărat este faptul că membri din familia Major apar destul de frecvent în registrele de la Sărăuad, notăm aici doar numele capilor de familie: Demetriu, Teodor, Georgie, Nicolae (Miklós), Urszu (acest prenume era frecvent la românii sătmăreni până pe la jumătatea sec. XIX), Daniel.

*Casa (renovată) din Sărăuad în care s-a născut Grigore Maior.
Fotografie din 1908*

Înclinăm să acredităm în continuare ideea că Grigore Maior s-a născut în casa parohului unit sau „pravoslavnic”, din Sărăuadul anului 1715.

Studiile și le-a început, probabil la Carei²², iar clasa de retorică știm cu precizie că a absolvit-o la școala iezuiților din Cluj în 1737. El mărturisește în cuvântul de la abdicare că „am crescut prin școalele cele mici cu destulă lipsă și străinătate prin Țara Ungurească întâi, apoi în Ardeal la Cluj”. Gimnaziile catolice transilvănene, facilitându-le tinerilor români contactul cu limba latină, i-a făcut pe aceștia să-și dea seama de izbitoarea asemănare dintre limba lor maternă și aceea a Romei antice. De notat că o lungă listă de episcopi uniți și-au făcut studiile aici: Ioan Giurgiu Pataki, Inochentie Micu Klein, Petru Pavel Aaron, Athanasie Rednic, Grigore Maior. Când Inochentie Micu a obținut stipendierea primilor studenți români, i-a ales pe aceștia tocmai din cadrul instituției unde și el absolvise. Precizăm aici doar faptul că, în 1796 spre exemplu, la Blaj erau înscriși 71 de elevi români, iar la instituția de învățământ catolică din Cluj, 51²³.

Probabil că încă din anul 1737, deci după absolvirea școlii, a fost pregătit de către Inochentie Micu Klein, împreună cu Atanasie Rednic și Silvestru Caliani pentru a fi călugăriți. Într-o scrisoare adresată de către întemeietorul ordinului bazilitan la români, către proto-egumenul Grigorie Bulco de la Muncaci (azi Mukacevo, Ucraina), atestă trecerea celor trei tineri de perioada noviciatului, așteptând deja la acea dată să fie admiși la profesiunea voturilor. Se vorbește în acea epistolă de banii conveniți pentru întreținerea lor dar și despre „votul deplinei ascultări și perseverări către Venerabila mănăstire din Blaj și superiorii ei, după intenția Fundatorilor”²⁴.

În 1740 intră la Seminarul de la Blaj, la scurt timp însă plecând la Roma, numărându-se astfel printre primii studenți blăjeni ai Colegiului Urban „De Propaganda Fide”, trimiși acolo de episcopul Ioan Inochentie Micu-Klein. Studiile bursierilor Blajului la Roma, și aici nu amintim decât câteva nume mai reprezentative: Auxențiu Ambroziu, S. Caliani, Hieronim Kalnoki, Partenie Iacob, Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior, au avut o importanță copleșitoare pentru mersul culturii române, Grigore Maior situându-se și el în acest grup. Intrați în arena culturală la jumătatea secolului XVIII, emisarii români la Roma, întorși la Blaj, vor aduce zestrea cea mai de preț: copleșitoarea imagine a măreției strămoșești.

Grigore Maior a rămas acolo în intervalul 1740-1747, reușind să dobândească titlul de „doctor” atât în științe teologice și filosofice. Și aici avem prețioasa lui mărturie, el oferindu-ne amănunte și despre drumul parcurs la și de la Roma: „am fost primit la cleric și trimis pre uscat și pre mare până la Roma; acolo, în vestitul Collegion numit *De propaganda Fide* (ce să tâlmăcește *Propovăduirea credinții*) în vreme de 7 ani isprăvind învățăturile cele mai înalte, cum sunt filosofia și bogoslovia, făcându-mă doctor aceluiași științe dumnezeiești și învățături neamurilor, m-am întors iarăș prin primejdioasele ale mării fortune la patria mea, Ardeal”.

Deocamdată cunoaștem doar titlul lucrării de doctorat în filosofie, susținută în 1743: *Conclusiones ex universa philosophiae selectae quae Sacrae Congregationi Eminentissimorum ac Reverendissimorum D.D. [Dominorum] Sanctae Romane Ecclesiae Cardinalium de Propaganda Fide Gregorio Maior S. Basilii Magni, Monachus Transylvanus, Venerabilis Collegii Urbani de Propaganda Fide Alumnus D.D.D. [Devotus Dedicavit], Romae, MDCCLXXIII*, teză pe care a susținut-o sub conducerea minoritului Thomas de Seur, lector de filosofie la Colegiul de Propaganda Fide. Detalii despre conținut aflăm de la Alin-Mihai

²² A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op. cit.*, Alba Iulia, 2001, p. XV.

²³ Remus Câmpeanu, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1999, p. 112.

²⁴ Alexandru Petărlecean, Ion Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, p. 140.

Gherman: „Ideile vehiculate în teză nu sunt originale, ele se încadrează în direcția iluminismului catolic, care susținea posibilitatea înglobării rezultatelor cercetării din științele exacte într-o mai largă perspectivă teologică”²⁵. Iar mai jos, vom vedea că una dintre diplome i-a fost sustrasă, probabil de cei care l-au și trimis spre „pocăință” în hrubele de la Muncaci.

A fost hirotonit la Roma în 17 decembrie 1745, ceremonia săvârșită de către arhiepiscopul grec Dionisie Modino (cel care îl hirotonise în 1743 și pe viitorul episcop Petru Pavel Aaron) petrecându-se în biserica Sf. Atanasie²⁶. S-a reîntors în patrie în 1747, trecând pe la Muncaci, unde a făcut o vizită episcopului „Manoilă Olsavszky”²⁷.

A intrat în ordinul bazilican (Ordinul Sf. Vasile cel Mare). Cel cărui i se datorează înființarea unui ordin călugăresc la Blaj a fost Inochentie Micu Klein, el însuși membru al acestui „ord”. În concepția acestuia, călugării din Blaj trebuiau să se ridice la valoarea erudiților din mănăstirile apusene ale vremii, ei trebuind să fie „propagatori ai culturii religioase și naționale”²⁸.

Să notăm faptul că din 1744 Inochentie a trăit în exil la Roma; faptul că a fost trimis la Vatican de Inochentie, a trăit o perioadă la Roma aproape de el, l-a vizitat des, l-a ajutat, îi copia corespondența, mai târziu corespondența pe care a purtat-o cu marele exilat, dar mai ales felul de a conduce Biserica Unită, ne fac să afirmăm că acesta a fost un mentor pentru Grigore Maior. Împreună cu colegul său Silvestru Caliani, Grigore Maior, au fost poate cei mai îndârjiți apărători ai idealurilor episcopului Inochentie.

Ioan-Inochentie Micu-Klein

Învățăceii întorși de la Roma se simțeau la Blaj precum oile fără păstor. Grigore Maior îi scrie lui Inochentie în 1749: „Să dea Dumnezeu să ajungă odată la capătul dorit această aventură de rând (*comun'aventura*) pentru că atinge atât salvarea acestui popor părăsit și pierdut, cât și liniștea bieților uniți, care sunt la maximum persecutați și cu mii de injurii zilnic chinuiți”²⁹.

²⁵ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op. cit.*, Alba Iulia, 2001, pp. XV-XVI.

²⁶ Dr. Iacob Radu, *Foștii elevi români-uniți ai școalelor din Roma*, „Observatorul”, Beiuș, II, nr. 5-6, sept.-oct. 1929, p. 268.

²⁷ *Șematismul Veneratului Cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 34.

²⁸ Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, p. 135.

²⁹ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, 1998, p. 221 (în continuare *Supplex Libellus Valachorum...*).

Acasă, la „Fântâna darurilor”

Există opinia că Inochentie Micu Klein l-a încredințat pe călugărul Grigore Maior să „procreeze” embrionul viitoarelor instituții de cultură românească. „Într-o chilie a mănăstirei, vrednicul călugăr a deschis o școală cu câteva zeci de școlari, fii de preot și de iobag, adunați din diferitele părți ale Ardealului, pe care cu multă sârguință îi învăța <<buchile>> (abecedarul), mai dându-le și alte învățături folositoare”³⁰. După propriile spuse, în cuvântarea de la abdicare: „Aci apoi de loc am început eu întâi a învăța copilașii în școală buchile și frica Domnului, iar afară prin țară a așeza pe cei turburați, a îndrepta pe cei rătăciți la calea adevărului, a îndemna pe toți la unirea credinții”³¹.

Într-adevăr, în 1747 „se așezară în mănăstirea din Blaj cei dintâi călugări veniți de la școli din streinătate, Grigore Maior și Silvestru Caliani de la Roma, și Gherontie Cotorea dela Târnavia. Aceștia au fost cei dintâi dascăli români de școală românească”³².

Anul de grație, 1754, care consfințește deschiderea „școlilor Blajului”, în vremea episcopatului lui Petru Pavel Aaron, îl găsește pe Grigore Maior printre primii dascăli ai luminătoarelor instituții de învățământ românești. Întemeietorul școlilor Blajului, P. P. Aaron a dat școlilor Blajului un nume ce a devenit legendar: *fântânile darurilor*, „nume de cuprindere metaforică și de recunoștință ce se îngemănează cu numele eminescian al orașului: așa cum spunem Blajului Mica Romă, așa spunem școlilor sale <<fântânile darurilor>>”³³. Este impresionant finalul circularei fondatorului școlilor, date cu acel fericit prilej: „De vreme ce prea Milostivul Dumnezeu, cu nespusa Sa rânduială a prea bogatei Sale milostiviri, la mult dorita neamului și a bisericii adunare ne-au împreunat, se cuvine, cum și noi așijderea... cu fapta a răspunde chemării noastre, și așteptării neamului și lipsii bisericii, să ne îndemnăm spre cuprinderea acelor, prin carele să se plinească acelea datorii ale noastre... am socotit a fi de lipsă acum, cum aceștii însemnate turme să se deschidă fântânile darurilor”³⁴.

Prima școală românească din Blaj

Nici acel luminos an, privit acum retrospectiv de către noi, nu a fost ușor pentru Grigore Maior, căci: „În postul mare al aceluiași an Grigore Maior, din cauza neînțelegerilor între el și

³⁰ Septimiu Popa, *Caravanele Ardealului*, Craiova, 2004, p. 15.

³¹ *Șematismul Veneratului Cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 35.

³² Nicolae Lupu, *Vlădica Inochentie. Poemă istorică populară*, Blaj, 1943, p. 10.

³³ S. Popa, *op. cit.*, p. 6.

³⁴ Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, p. 20.

episcop, fu chemat la Sibiu, arestat și judecat. Reîntors la Blaj își ocupă și funcția de preot și aceea de consistorial³⁵.

Grigore Maior a fost considerat de altfel ca unul dintre cei care au avut mari merite pentru întemeierea și dezvoltarea școlilor din Blaj. În acel luminos an 1754 Grigore Maior este numit „învățător al limbilor, și după vreme și putință, a științelor”, lucru normal, întrucât el stăpânea bine câteva limbi, dar era pasionat și de știință. Leonte Moschonas îndeplinea funcția de eclesiarh, Silvestru Caliani figura ca „prezăș” la examenul clericilor, el trebuind și să fie „tâlcuitorul dumnezeieștilor zece porunci, a sfintelor taine și a poruncilor sfintei bisărici”, iar Atanasie Rednic, pe lângă faptul că avea „grija istoriei” era și „tâlcuitorul celor de lipsă a credinței și a sfintei uniri”³⁶. Să notăm însă faptul că, încă din 1747 Grigore Maior pregătise tinerii din jurul Blajului să deslușească „buchile și frica Domnului”.

De notat că încă din primii ani găsim elevi din ținuturile noastre, astfel că îi întâlnim pe Vasile și Filip din Sanislău, Gavrilă din Căuș, Ioan Chivăraș din Silvaș, Vasile din „Jorocuta”, Ion din Supuru de Jos³⁷. Legătura cu locurile de obârșie se materializează și prin cererea pe care i-o face contelui Bethlen de a înființa o școală din venitele dijmelor regești la Santău³⁸.

Cursurile s-au deschis oficial la 1 noiembrie 1754, când și-au început activitatea: *Școala de obște* (elementară, funcționa încă din 1738) care „va fi tuturor de toată vârsta, nici o plată de la ucenici așteptându-se”, cu limba de predare românească; *Școala latinească* (de grad mediu) viitorul liceu, care inițial avea două clase, în care se predau cunoștințe mai dezvoltate, precum și *Școala de preoție*, destinată pregătirii clericilor, care se va transforma ulterior în Seminar și apoi Facultate de teologie³⁹.

Învățător și călugăr în același timp, Grigore Maior s-a implicat în aducerea la școală a copiilor din satele din jurul Blajului, Samuil Micu folosind o expresie astăzi deja consacrată: „umbra prin sate și aduna pruncii la școală și singur îi învăța”. Și, Samuil Micu era unul dintre apropiații săi, adeseori strălucitul elev intrând la bibliotecă pentru a întreba și a cere lămuriri de la dascălul său⁴⁰.

Cum putea arăta la început școala românească de la Blaj: „Dar să nu cugete cineva că aceste școli, care mai târziu se făcură apoi fântâna culturii [...] la început s-ar fi putut asemăna măcar cu un gimnaziu – nu, la început toată învățătura sta într-atât, că învăța rugăciunile, sacramentele s.a. se deprindea școlarii la legere, și în biserică psaltirea. Cu încetul începu Gregoriu Maior a-i învăța și *dechinațiuni* (*declinări, n.n.*), care lucru îl credea el mare progres; dar gimnaziu deplin nu era, cu atât mai puțin *filosofia*, și G. Maior nu dorea nimic mai mult, decât să ajungă odată învățându-se în Blaj <<*propositio major et propositio minor*>>”, acest deziderat fiind atins tocmai în timpul vlădiciei sale: „așia cât și-a ajuns dorința, ca să audă învățându-se în Blaj *propositio major et minor* (adecă logica)⁴¹”.

În 1754 la *Școala de obște* erau deja 79 de elevi, la *Școala latinească*, 74, printre profesorii de aici figurând și Grigore Maior, iar la *Școala preoțească* erau în acel prim an de

³⁵ Nicolae Comșa, *Dascălii Blajului*, Blaj, 1940, p. 17.

³⁶ Timotei Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, MDCCCLV, pp. 16-20 apud Iacob Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, 1987, p. 94 (în continuare I. Mârza, *Școală și națiune...*).

³⁷ Zenovie Păclișanu, *De unde se recrutau cei dintâi elevi ai Școlilor din Blaj?*, în „Cultura creștină”, Blaj, IX, nr. 1-2/1920, p. 60.

³⁸ Idem, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 468.

³⁹ Teodor Seiceanu, *Școala școlilor românești*, „Vatra”, IX, nr. 103/20 oct. 1979, p. 15 apud *** *Blajul, vatră de istorie și cultură*, București, 1986, pp. 173-174.

⁴⁰ Serafim Duicu, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, București, 1986, p. 38.

⁴¹ Alexandru Papiu-Ilarian, *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, tomul I, Viena, 1852, pp. 199, 201.

funcționare 25 de elevi, astfel că în total școlile Blajului erau cercetate de 178 de elevi, susținuți material de către vlădicul Aron, „cu pâine și la praznice și cu fiertură, pe unii încă și cu haine și cărți”, după cum afirma Samuil Micu Clain⁴².

Cursurile de filosofie s-au predat începând din anul 1772, visul lui Maior fiind astfel împlinit în timpul mandatului său. O controversă s-a iscat deoarece Samuel Micu a dedicat lucrarea sa *Theologia moralicească* episcopului de Oradea Ignatie Darabant care, în calitate de „vicăraș ghegeneralu” ar fi inițiat predarea filosofiei. S-a considerat că Samuil Micu a făcut această afirmație pentru a-l pune în inferioritate pe Ioan Bob. Omiterea numelui lui Grigore Maior este pusă pe seama faptului că acesta a fost înlăturat și i s-au adus acuzații de susținere a mișcării iobagilor din 1784⁴³. Primii profesori de filosofie la catedra Blajului au fost Ștefan Pop și Samuil Micu.

După ce a ajuns arhieru, sprijinul pentru școlile confesionale românești în general s-a întetit, pentru Blaj el reușind să asigure trecerea la rangul de „școală normală” de la cel de „școală de obște”. A contopit cele două seminarii într-unul singur, demonstrând o constantă preocupare pentru înzestrarea materială a școlilor⁴⁴. În 1772 se ajunsese ca școala blăjeană să funcționeze cu cinci clase, trei de gramatică (*Principia, Gramatica* și *Sintaxis*) și două de umanioare (*Rethorica* și *Poesis*), aidoma tuturor celorlalte licee din imperiu cu program similar⁴⁵.

Liceul îl avea ca patron pe Sf. Vasile cel Mare, astfel că de sărbătoarea din 30 ianuarie, a sfinților Vasile, Grigore și Ioan se organizau festivități culturale, fondul bănesc fiind instituit în directoratul lui Grigore Maior. Trei dintre elevii silitori recitau în limbile română, latină și greacă fragmente din operele lui Vasile cel Mare, Grigore din Nazians și Ioan Gură de Aur. Acestora li se dăruiau ca premii, cărți, rechizite școlare sau ajutoare în bani.

Îndrumător al celor trei școli din Blaj, a avut meritul de a-i fi trimis în 1774 la studii în Roma pe Gheorghe Șincai, care îi va păstra o vie recunoștință⁴⁶, Ioachim Pop și Petru Maior, acestuia din urmă, alături de vicarul Ignatie Darabant, intuindu-i exemplaritatea⁴⁷. A început o muncă de promovare a învățământului românesc, înființând numeroase școli și facilitând apariția multor manuale.

În 1762 „opt persoane călugărești erau implicate în serviciul școlilor: Silvestru Caliani, Grigore Maior, Gherontie Cotorea, Atanasie Rednic, Filotei László, Nicolae Remetei, Macarie Pop și Petru Demeneki. După mărturia lui Samuil Micu-Klein însă numărul acestora era prea mic pentru nevoile școlii”⁴⁸.

Trebuie neapărat să remarcăm faptul că episcopul Maior „nutrea gândul de a întemeia la Făgăraș o școală cu trei profesori, unde cel puțin 100 de elevi români să fie întreținuți gratuit sau aproape gratuit, asemenea celor de la Blaj”, idee la care se gândise și împărăteasa Maria Tereza. Alegerea Făgărașului nu era întâmplătoare, se situa la graniță cu Țara Românească și în zonă

---

⁴² Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Repere de credință, istorie și cultură românească*, Blaj, 2006, pp. 20-21.

⁴³ Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania. 1774-1805*, București, 1966, pp. 252-253.

⁴⁴ Corina Pipoș, Ion Todor, *Învățământul matematic românesc în școlile Blajului de la înființare până la Marea Unire*, București, 2008, p. 25.

⁴⁵ Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, p. 184.

⁴⁶ Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, București, 1965, pp. 22-23.

⁴⁷ Maria Protase, *Petru Maior: un ctitor de conștiințe*, București, 1973, p. 23.

⁴⁸ *** *Icoana plângătoare de la Blaj, 1764*, Cluj-Napoca, 1997, p. 11.

exista o rețea de școli populare care ar fi putut furniza un număr mare de elevi pentru preconizata școală⁴⁹.

---

⁴⁹ Blaga Mihoc, *Valențele emancipării. Etnie, confesiune și civism*, Blaj, 2004, p. 8.

Cel care a inaugurat teatrul românesc

Teatrul școlar în Transilvania (chiar în România) debutează tocmai la Blaj, în 1755. În acel an „este atestată *comoedia ambulatoria alumnorum*”. Spectacolele, organizate de profesorul Grigore Maior, în regia profesorilor Vasile Neagoe-Orbul și Zaharia, nu s-au desfășurat doar la Blaj ci și în alte localități : Sebeș, Alba Iulia, Vinț, Cut. Spectacolele au durat între 24 decembrie 1755 – 6 ianuarie 1756. Reprezentațiile au fost susținute de 13 elevi de la școala de obște, costumați adecvat, acompaniați de o mică orchestră, tematica fiind axată pe scene de inspirație folclorico-religioasă⁵⁰. Grigore Maior a inaugurat activitatea teatrală în Ardeal, “cu trupa-i formată din elevi”, “străbătând pe jos satele de pe Valea Secașului”; cărturarul care face această afirmație amintește că, pentru a-l liniști pe episcopul Aaron și pentru a liniști furtuna ce s-a iscat și pentru a scăpa de învinuirile care i s-au adus, inovatorul a avut nevoie de “timp și destulă energie”⁵¹.

Articol al lui Ioan Ardeleanu-Senior

Elevii-actori purtau podoabe de sticlă colorată, fiind însoțiți de un gornist. Există două supoziții, că trupa a jucat vreun mister religios sau că era vorba despre ceva în genul *Irozilor*⁵². Altă opinie spune că Grigore Maior a făcut cu cei 13 elevi „un „exercițiu” de teatru, o variantă schematizată a *Irozilor*, la care adăugase 4-5 „cântări” (colinzi) și două „perorații”⁵³.

Prima piesă românească păstrată, *A scholasticilor de la Blaj facere...*, reflecta universul școlar, cu un conținut cu valențe educative și moralizatoare, prezentând interes documentar

⁵⁰ I. Mârza, *Școală și națiune...*, pp. 188-189.

⁵¹ I. Ardeleanu-Senior, *Un precursor al teatrului românesc: Grigore Maior*, în „Caiet-program” nr. 2, [p. 9], Teatrul de Nord Satu Mare [Caiet-program la piesa „Oțelul”].

⁵² Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980, p. 93.

⁵³ S. Duicu, *op.cit.*, p. 34.

pentru istoria teatrului național dar și trecutul școlilor, personajele fiind reale. Această piesă s-a păstrat în manuscris, acțiunea piesei este legată de conflictul dintre Unire și ortodoxie⁵⁴.

În vremea episcopatului lui Grigore Maior a fost redactată comedia dramatică *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa (Uciderea lui Grigore Vodă în Moldova expusă în formă de piesă de teatru)*, pe la 1780, autorul acesteia, necunoscut încă, dovedind o bună cunoaștere a realităților istorice și politice ale vremii, probabil fiind un cărturar format în școlile transilvănene sau în climatul Vienei, originar din Blaj sau aflat acolo în momentul alcătuirii piesei⁵⁵.

Se poate spune că aplecarea și înspre teatru a lui Grigore Maior este încă o mostră a gândirii, modului de a gândi și a acționa, liberale. Atanasie Rednic, într-o scrisoare către episcopul Aaron, e scandalizat că „grupul liberal” de la Blaj, după ce închegase trupa de teatru, răscolise împrejurimile cu o piesă românească, dar, inițiativa, spune Rednic „ar putea într-o zi să se îndrepte împotriva noastră” deoarece teatrul „nu este practicat de către alte națiuni [din Transilvania, n. I.C.]”⁵⁶.

Grigore Maior a dovedit interes și față de dansurile naționale, „stimulând pasiunea studioșilor față de dansul călușarilor”⁵⁷, el chiar „încearcă întreceri <<în salt>> între călușari și unii alumni din Blaj”⁵⁸.

---

⁵⁴ Maria Someșan, *Începuturile Bisericii Române Unite cu Roma*, București, 1999, p. 133.

⁵⁵ I. Mârza, *Școală și națiune...*, pp. 189-190.

⁵⁶ Ioan Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 476.

⁵⁷ I. Mârza, *Școală și națiune...*, p. 190.

⁵⁸ L. Protopopescu, *op. cit.*, p. 241.

Întâiul bibliotecar al Blajului

Intrarea cărților bibliotecii în circuitul public se face tocmai odată cu deschiderea școlilor la Blaj. În ceea ce privește activitatea de bibliotecar a lui Grigore Maior, știm că, la deschiderea „școalelor Blajului” i s-a dat în grijă și biblioteca, pe atunci „constătătoare din 350 volume”⁵⁹. Întemeiată la mănăstirea Sfânta Treime, fondul inițial de la care s-a purces la completarea și progresul ei a pornit de la cele 182 de volume lăsate episcopiei de către ep. Ioan Giurgiu Pataki și alte 72 de volume rămase de la ep. Inochentie Micu Klein⁶⁰. Inochentie transferase cărțile la Blaj în 1738, atunci când a mutat reședința episcopoească de la Făgăraș. Adusesse „în gluga sa oltenească un număr de peste 200 de volume, cărți rare și prețioase, pe care le lasă moștenire călugărilor baziliți din Mănăstirea Sfintei Treimi”⁶¹.

Substanțial a contribuit la fondul de început al bibliotecii călugărul grec Leontie Monas (sau Moschonas, din Naxos; ortodox, rămas în mod misterios printre greco-catolicii români), profesor și el la Blaj, care va și lăsa prin testament cărțile sale grecești mănăstirii, probabil în 1754⁶², dar și cei trei călugări-profesori: Silvestru Caliani, Grigore Maior și Gherontie Cotore au adăugat zestrei bibliotecii cărți din colecția lor⁶³. Daniile veneau „din două lumi deosebite, din metropolele de cărturărie apuseană, cercetate de Ioan Giurgiu și Clain, și din orientul lui Mosconas, bogat în vechile forme ieratiche”⁶⁴.

Nici ca fondator de bibliotecă tradiția nu a rămas datoare episcopului nostru, aceasta susținând că „la audiența de mulțămită, împărăteasa s-a milostivit să întrebe pe blândul ierarh, cu ce i-ar mai putea face bucurie, pentru că plăcerea ce-a avut-o, asistând la consacrarea unui episcop de tip răsăritean? Grigorie Maior, fostul bibliotecar călugăresc de la Blaj, a cerut cărți și iarăși cărți, care atunci erau atât de scumpe. Maria Terezia numaidecât a dat ordin să se aleagă dubletele din biblioteca imperială și să fie oferite episcopului român cu atâta sete de carte”. Cărturarul ne dă detalii apoi despre acest dar: „Cărțile primite de episcopul Grigorie Maior de la Maria Terezia, precum și cele aduse din aceeași sorginte de Ignăție Darabant, fost superior al mănăstirii, și, mai târziu, episcop la Oradea Mare, formează o bună parte din tezaurele Bibliotecii Centrale de la Blaj ele se disting prin legăturile frumoase, albe, de pergament presat, care dau fiori biblofililor incorigibili. Nu în zadar le pomenește cu admirație Samuil Clain în istoria sa”⁶⁵.

Altă variantă îi atribuie lui Grigore Maior rolul de întemeietor al bibliotecii călugărilor bazilitani, Samuil Micu precizând despreviitorul episcop: „frumoase și scumpe cărți, sfinții părinți și altele, au cumpărat în Viena, care le-au adus în Blajiu. Cea mai mare parte din cărțile mănăstirii de la Blajiu a lui Grigore Maior agoniseală și dar easte”⁶⁶.

---

⁵⁹ Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleul-Silvaniei, 1908, p. 111.

⁶⁰ M. Someșan, *op. cit.*, p. 96.

⁶¹ Alexandru Lupeanu-Melin, „Biblioteca Centrală din Blaj”, în Teodor Seiceanu, Ion Buzăși, *Blajul. O istorie în texte*, [București], 1993, p. 139.

⁶² M. Someșan, *op. cit.*, pp. 88, 96.

⁶³ Dan Simonescu, Gheorghe Buluță, *Scurtă istorie a cărții românești*, [București], 1994, p.43.

⁶⁴ Al. Lupeanu-Melin, *Biblioteca Centrală din Blaj*, în T. Seiceanu, I. Buzăși, *Blajul. O istorie în texte*, [București], 1993, p. 140.

⁶⁵ Al. Lupeanu-Melin, *Biblioteca Centrală din Blaj*, „Boabe de grâu”, III, nr. 12, dec. 1932, pp. 613-626, apud *** *Blajul, vatră de istorie și cultură*, București, 1986, pp. 76-77.

⁶⁶ Samuil Clain, *Istoria românilor*, vol.II, p. 335 apud I. Chindriș, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001, p. 239.

Avem detalii despre începuturile încăperii care adăpostea cărțile: „acești grijulii ieromonahi și-au și durat atunci, curând după jumătatea întâia a secolului al XVIII-lea o seamă de rafturi încăpătoare și puternice cu geamlâcul din sârmă împletită, dintre care 10 exemplare sunt și astăzi, după 178 de ani (1932, n.n.), o interesantă priveliște a bibliotecii celei mari de la Blaj”. Din fericire, s-au păstrat chiar detalii despre cărțile aflătoare la Blaj: „se întâlnesc aici numeroase rarități bibliografice, începând cu o <<Perrara>> venețiană din 1493, până la regescul tipograf <<Robert Stephanus de la Paris, ori <<Matheus Kemffer>> din Frankfurt pe Main. Nu lipsesc nici gramaticile franceze din Lugdunul Bataviei, dovedind că ieromonahii cei vechi de la Blaj nu erau străini de contactul sufletesc cu întreg apusul cărțurăresc⁶⁷. Existau deja cărți scrise în latină, română, germană, maghiară, slavonă și italiană, fondul reflectând și diversitatea preocupărilor: teologice, istorice, lingvistice, filosofice, juridice.

Interesant este faptul că în timpul episcopatului său este menționată prima carte de matematică în biblioteca școlilor Blajului, *Mathesis*-ul lui Lascaille, care figurează în catalogul inventarului efectuat la 21 aprilie 1777. La acea dată biblioteca număra deja 1426 de volume aranjate, unele alfabetic, altele nu, multe dintre acestea fiind editate în tipografiile din Moldova și Țara Românească, în pofida interdicțiilor guvernului cezaro-crăiesc de a aduce cărți din cele două provincii românești⁶⁸. Catalogul a fost întocmit, se pare, cu prilejul plecării lui Samuil Micu la Viena și stă mărturie pentru a ilustra evoluția fondurilor bibliotecii. Față de anii de început biblioteca încorporează numeroase tipărituri din Țara Românească și Moldova cum ar fi: *Biblia* de la București, 1688 sau *Evanghelia* greco-română de la 1693, tipărită de Antim Ivireanul la Snagov. Inventarul consemnează și volumele aflate sub vânzare în „Biblioteca minori”, specificându-se tirajul în funcție de calitatea hârtiei („in charta ordinaria” și „in charta Venetica”)⁶⁹.

Dragostea de carte este ilustrată și de faptul că în timpul episcopatului său la Blaj s-au tipărit: *Acatistierul* (1774); *Liturghierul* (1775); *Strastnic* (1775); *Catavasierul* (1777); *Ceaslovul*, (1778); *Bucoavnă* (1777) și alte cărți de cult⁷⁰. Nu sunt de ignorat nici daniile pe care le-a făcut, spre exemplu, în 28 noiembrie 1779 a donat un *Strastnic* episcopului gr.-cat. de Oradea, Moise Dragoș⁷¹. Inventarul efectuat de Samuil Micu Clain în 1777 conține un capitol intitulat *Conscriptio Rerum in Typographia existentium et ad eam pertinentium (Înscrierea lucrurilor ce se găsesc în tipografie și la ce folosesc)*, în care figurează liste cu diverse matrițe, casete tipografice pentru litere chirilice de mai multe mărimi, precum și casete cu caractere latine. Tipografia mai avea în dotare cinci prese (teascuri) și alte instrumente specifice care atestă nivelul tehnic ridicat și grija deosebită pentru asigurarea unei activități tipografice rodnice⁷². Dar, ce este mai important în ceea ce privește cărțile care vedeau lumina tiparului sub vlădicia lui Maior este faptul că locul tiparului era precizat ca fiind „în Blaj la Mitropolie” iar titlul vlădicului era „arhiepiscop”⁷³.

Alături de colegul său Gherontie Cotore și de episcopul Atanasie Rednic, Grigore Maior s-a preocupat de ideea reorganizării vechii dar glorioasei tipografii de la Bălgrad, pe care se pare

⁶⁷ Al. Lupeanu-Melin, *Biblioteca Centrală din Blaj*, apud T. Seiceanu, I. Buzași, *op. cit.*, p. 141.

⁶⁸ C. Pipoș, I. Todor, *op. cit.*, pp. 205-206.

⁶⁹ D. Simonescu, Gh. Buluță, *op. cit.*, p.44.

⁷⁰ Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 2002, p. 262.

⁷¹ I. Mârza, *Școală și națiune...*, pp. 118-119.

⁷² D. Simonescu, Gh. Buluță, *op.cit.*, p. 42.

⁷³ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 477.

că a și condus-o⁷⁴, care însă tipografie a fost transferată și restaurată la Blaj prin grija lui Petru Pavel Aaron, în 1750 începând prodigioasa activitate blăjeană de tipărire de cărți românești⁷⁵.

Grigore Maior a fost posesorul unei impresionante biblioteci personale. O cercetare recentă a identificat cel puțin 41 de cărți pe care a rămas semnătura de posesor a lui Grigore Maior.

A photograph of a handwritten signature in cursive script, written in dark ink on a light-colored paper. The signature reads "Opus Grigore Maior" followed by a large, stylized flourish that ends in a horizontal line.

Grigore Maior s-a îngrijit de înzestrarea bibliotecilor parohiale cu cărți, de unde de altundeva, din producția tipografică a Blajului, dovadă însemnarea făcută pe un *Evangheliar*, tipărit la Blaj în 1765, exemplarul bisericii din Chelița: “[...] dat în vâleat de la scaunul mitropolitului Făgărașului, zile 31 [...] 1773, de la mine, E[piscop] Gri[gore] Maer, arhiep[iscopul] Făgărașului)”⁷⁶.

---

⁷⁴ Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, Buc., 1971, pp. 13, 27.

⁷⁵ D. Simonescu, Gh. Buluță, *op. cit.*, p. 41.

⁷⁶ Ioan Maria Oros, *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (secolele XVII-XIX). Cărți și proprietari*, Zalău, 2010, p. 40.

Ideea romanității era foarte vie în mediile românești ale perioadei în care s-a scurs viața lui Grigore Maior. El este catalogat ca fiind „pur și simplu, obsedat de romanitatea poporului nostru, pe care îl numește <<Romano-Valachus>>”⁷⁷.

Corespondența și textele păstrate de la Grigore Maior vădesc o indiscutabilă înclinație literară. Nu este de neglijat contribuția lui Grigore Maior la „Biblia lui Petru Pavel Aron”, unica traducere a Vulgatei din cultura noastră veche. Traducerea a fost efectuată de către „echipa culturală” formată din călugării blăjeni, din care nu lipsea Grigore Maior⁷⁸.

La Blaj, pe lângă grijile pedagogice și mănăstirești, și nu numai, s-a ocupat de realizarea unui dicționar. Multă vreme s-au știut puține lucruri despre această lucrare a lui Grigore Maior, Nicolae Comșa afirmând despre dicționar că „nu s-au găsit urme până acum”⁷⁹, Timotei Cipariu amintind doar : „adăugăm cum că Gregoriu Maior pre atunci avea sieși încredințată lucrarea unui dicționar, precum arată o scrisoare originală a lui către episcopul Aaron din 2 nov. 1759. Însă de-a căruia urmă n-am dat în bibliotecile de aici”⁸⁰.

Într-adevăr, în 1759 Grigore Maior îl asigura pe episcopul său că „despre lucrarea lexiconului voi sili din puțină”. Ideea unei asemenea lucrări plutea în Blajul anilor 1760, unii autori considerând că cel care l-a atras pe Grigore Maior întru elaborarea „Dicționarului” a fost Petru-Pavel Aaron⁸¹. Afirmatia lui Cipariu a fost întărită însă peste ani de cercetătoarea Elena Pervain, care a ajuns la concluzia că totul a fost doar un proiect, ea emițând însă opinia că Samuil Micu Clain avea să folosească în elaborarea lucrărilor sale materialul strâns de Grigore Maior⁸².

Interesantă este povestea scrierii acestor lucrări. Există o corespondență între autor și episcopul care gira scrierea. Spune totul despre relația, la un moment dat, dintre Grigore Maior și episcopul Aaron, faptul că această corespondență se derula între „coșteiul” lui Grigore Maior și Mănăstirea Sfânta Treime din Blaj.

„Dicționarul latino-român” și „gramatica limbii române” au fost semnalate prima dată de către Iosif Siegescu, profesor la Budapesta, care a găsit manuscrisele în „biblioteca arhiepiscopiei din Calocsa” (Kalocsa, Ungaria); redactorul își exprima optimismul în ceea ce privește studierea manuscriselor și facerea lor cunoscută în cercuri cât mai largi⁸³. Într-un articol semnat „P.S.R.” în numărul următor al aceleiași publicații clujene, aflăm că titlul manuscrisului era *Lexicon compendarium latino-valachicum, complectens dictiones ac phrases latinas earum interpetatione*, opera era dedicată unui canonic romano-catolic din Oradea, Francisc Xaver Rier, autorul considerând că „om mai vrednic ca abatele Rier nu se află, fiindcă, el de mult l-a îmbărbătat să scrie și o gramatică, pe care după ce a isprăvit-o i-a dat însărcinarea să scrie și un *Compendarium lexicon*. Se mai precizează în articol că „partea românească a scrierilor este cu cirile, în stil corect și curat românesc. [...] Dacă autorul acestor scrieri va fi fost străin a știut

⁷⁷ Ion Lungu, *Școala Ardeleană. Mișcare culturală națională iluministă*, București, 1995, p. 88.

⁷⁸ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 857.

⁷⁹ N. Comșa, *op. cit.*, p. 18.

⁸⁰ T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 224 apud Al.-M. Gherman, *op.cit.*, p. XII.

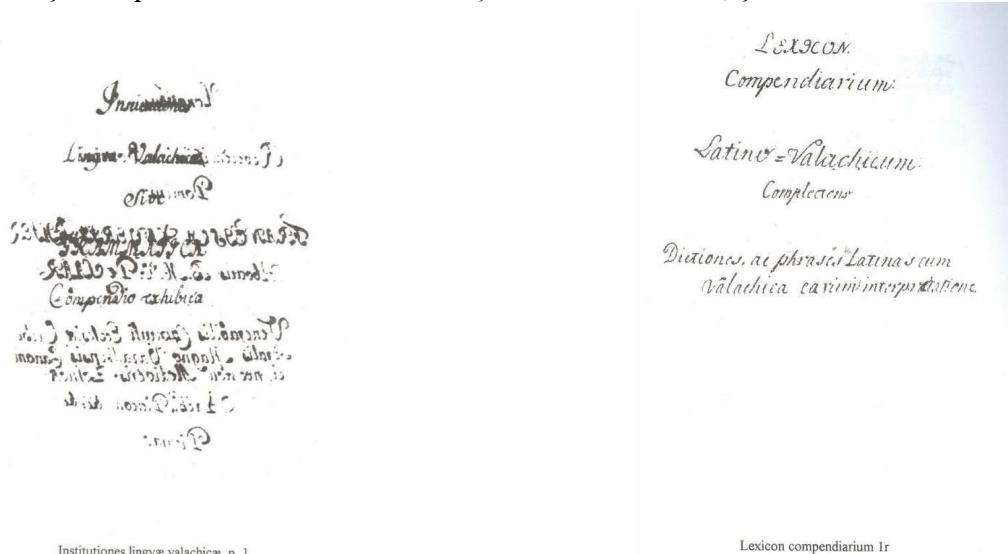
⁸¹ S. Duicu, *op. cit.*, p. 290.

⁸² *Ibidem*, p. 292.

⁸³ *** *Cronica*, în „Răvașul”, Cluj, an VI, nr. 5-6, martie 1908, p. 187.

foarte bine românește. Pare însă probabil, că va fi fost un român învățat, - poate unul dintre învățații noștri de pe atunci – care a avut relații bune cu catolicii, și mai ales cu abatele Rier”⁸⁴.

Manuscrisul, intrat în componența bibliotecii episcopului latin de Oradea Adam Patachich (iluminist cunoscut în Răsăritul Europei), a ajuns în 1776 la Kalocsa unde acesta s-a mutat ca arhiepiscop, funcționând până la decesul său din 1784. Cât despre perioada în care Grigore Maior a redactat manuscrisul, se precizează că aceasta s-ar situa între 1759 (când este menționat întâia dată proiectul realizării) și 1765, an când Grigore Maior este trimis pentru „pocăință” la Muncaci. Sunt două ipoteze și în ceea ce privește ajungerea manuscrisului la Oradea, ori i-a fost confiscat la arestare, ori Maior însuși l-a dăruit unui episcop catolic apropiat când a devenit victimă a propriilor conaționali⁸⁵.

Prima descriere a fost făcută de C. Tavigliani în 1932, care atribuie paternitatea unui român iezuit originar din nord-vestul Transilvaniei, el precizând că sursa dicționarului este una dintre edițiile dicționarului latin-maghiar a lui Francisc Páriz Pápai și atrăgea atenția că o altă mână a făcut unele adausuri și corecturi. Presupunerea că Grigore Maior avea paternitatea lucrărilor a fost luată drept certitudine de Al. Borza sau A. Nicolescu. Amintind de certitudinea lui Al. Borza, în 1972 cărturarul din părțile noastre, Ioan Ardelean-Senior scrie într-un articol din cotidianul „Cronica sătmăreană” că este vorba despre un “dicționar bine redactat din punct de vedere al limbii române consemnând particularități dialectale ardelenesti, cuvinte populare și vechi, fără prescurtări și litere aruncate”⁸⁶. Mai târziu, ipoteza lui Borza nu este considerată hazardată nici de S. Duicu, numai că el consideră că Grigore Maior „n-a prea avut legături îndelungi și statornice cu părțile bihorene”⁸⁷.

Eforturile universitarului Alin Mihai Gherman au dus la identificarea și publicarea în anul 2001 a acestui dicționar, alături de o lucrare de gramatică, reunite sub titlul *Institutiones lingvæ valachicæ. Lexicon compendiarium latino-valachicum*. Cele două volume sunt însoțite de un informat studiu introductiv, care corectează și nuanțează unele aprecieri de istorie literară cu

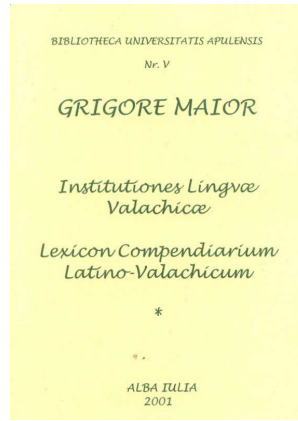
⁸⁴ P.S.R., *Lexiconul românesc din Calocsa*, în „Răvașul”, Cluj, an VI, nr. 7-8, aprilie 1908, p. 245.

⁸⁵ A.-M. Gherman, *op. cit.*, pp. XXII-XXIII.

⁸⁶ I. Ardeleanu-Senior, *Profesorul Grigore Maior din Sărăuad*, (*Un sătmărean precursor al “Școlii ardeleni”*), în „Cronica sătmăreană”, nr. 1248, 27 febr. 1972.

⁸⁷ S. Duicu, *op. cit.*, p. 291.

privire la opera lui Grigore Maior. Confruntând scrisul din cele două lucrări cu alte documente care s-au păstrat de la Grigore Maior, se „dovedește fără dubiu că autorul lucrării este cu siguranță acesta”, celălalt scris, care „a adus ici-colo traduceri nouă și corecții” aparținea lui Silvestru Caliani⁸⁸.

„Dicționarul” lui Grigore Maior
apărut în 2001 la Alba Iulia

Aceste două lucrări „pot fi interpretate ca probe convingătoare ale unui necesar discurs cultural preiluminist, care a servit, în ultimă instanță, programul de emancipare politică și națională a românilor ardeleni”⁸⁹.

Istoricul literar Ion Buzași afirma că, prin recuperarea dicționarului lui Grigore Maior, „începutul Școlii Ardelene trebuie plasat cu cel puțin un deceniu și jumătate înainte” de 1780, dată care îndeobște era desemnată pentru a stabili începutul fenomenului cultural numit Școala Ardeleană. Apoi, Ion Buzași reamintește faptul că Grigore Maior a fost profesor la clasă, „învățător limbilor” pentru corifeii Școlii Ardelene⁹⁰ iar Alin-Mihai Gherman concluzionează că, deși lucrările acestea nu au fost cunoscute cărturarilor români, trebuie ținut cont de faptul că „Grigore Maior a predat gramatica, formând mai multe generații de elevi, putem cu ușurință bănui o influență exercitată de el prin intermediul ideilor pe care le-a incumbat acestora”⁹¹.

⁸⁸ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op.cit.*, pp. IX- XIV.

⁸⁹ I. Mârza, „Cuvânt înainte” la Gr. Maior, *op. cit.*, p. III.

⁹⁰ I. Buzași, *Precursori ai Școlii Ardelene*, în „România literară”, nr. 50, 18 dec. 2002.

⁹¹ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Grigore Maior, *op.cit.*, p. XXXII.

Viața în mănăstire

Petru Pavel Aaron, „înainte de a se călugări, era gras, foarte mâncăcios și iubitor de vin. Din ziua în care s-a călugărit, a început o viață peste măsură aspră. Noaptea dormea pe un sac de paie. Nicicând nu dormea mai mult de patru oare. Lua o singură masă pe zi, dar și aceea foarte frugală, cu legume și ulei”. Deja în 1752 „impuse călugărilor să se nutrească numai cu mâncăruri albe și să poarte rasă, potcap și camilafcă.

Episcopul Petru Pavel Aaron

Călugării însă, îndeosebi Caliani și Maior, nu se puteau așa ușor liniști în aceste dispoziții, cum se vede și din o plângere a celor doi călugări sus amintiți, din 1754, în care se jeluiau pentru hainele pe care nu le găseau destul de bine și pentru mâncări, că erau prea frugale și pentru fumul de luminări, ba chiar și pentru lipsa de lumini, trebuind uneori să cineze la lumina lunii⁹².

Cei doi au ajuns cu jalba lor la împărăteasă: „Călugării de la Sfânta Treime, al căror lider era veselul și viveurul Grigore Maior, au respins cu oroare reforma lui Aaron. Umilița și rigoarea vechilor monahi orientali din primele veacuri îi îngrozea pe <<troițașii>> blăjeni de fundație cezaro-crăiască ce se erijau într-un fel de capitol catolic, iar ideea <<bucatelor negre>>, adică numai legume gătite fără ulei, punea vârf la toate, considerându-se că episcopul <<să nevoia ca din acea publică mănăstire să facă pustia Egiptului>>”⁹³.

⁹² Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, pp. 146-147.

⁹³ Samuil Micu-Klein, *Istoria românilor*, vol.I, București, 1995, p. 331 apud *** *Icoana plângătoare de la Blaj, 1764*, Cluj-Napoca, 1997, p. 12.

Episcopul Aaron a înființat încă o mănăstire la Blaj, a Bunevestiri, în 1762, tocmai pentru a rezolva pe o manieră ocolită problema ridicată chiar la curtea imperială de călugării mai vechi ai Blajului. În mănăstirea nou-înființată viața călugărească se desfășura după canoanele răsăritene: post negru, vin nu se consuma, în postul Crăciunului și în Paresemi la prânz și cină nu aveau decât mazăre, fasole, nedreasă însă cu ulei”. Ajuns episcop Atanasie Rednic a asprit și viața călugărilor de la mănăstirea Sfintei Treimi, obligându-i să învețe câte o meserie. Erau primiți în mănăstire noi călugări doar dacă semnau o declarație de acord cu regimul sever de mâncare și rugăciune⁹⁴. Rânduielile acestea au durat până după repausarea sa.

În 19 martie 1773, înainte de a fi înscăunat, Grigore Maior a trimis lui Filoteiu László, prepozitul călugărilor, la cererea acestuia, o scrisoare prin care îi sloboade pe călugări să mănânce bucate albe. În 1777, desființându-se mănăstirea Bunevestiri, călugării au trecut cu toții la mănăstirea Sfintei Treimi.

Faptul că în timpul episcopatului lui Grigore Maior s-au adus modificări obiceiurilor alimentare este o consecință firească a dezvoltării fără precedent a vieții spirituale din perioada menționată⁹⁵.

Episcopul Rednic a reușit să-i stăpânească, tocmai prin severitatea sa pe călugării Blajului. Dimpotrivă, „Grigorie Maior însă, vrând poate să le facă pe voie călugărilor, a lăsat frânele mai sloboade, și urmarea a fost că aceiași călugări s-au ridicat împotriva lui, și-n urmă, făcând plângere la împăratul, au provocat decretul împărătesc din 1781, pe urma căruia Grigorie Maior a trebuit să renunțe la episcopie, dar prin care și călugărilor li s-au pus astfel de condiții de existență, încât de la acest decret se poate socoti declinul lor”⁹⁶.

Grigore Maior a căutat să atenuze rigiditatea canoanelor monahale, revenind la regimul din vremea episcopatului lui Inochentie Micu Klein.

Despre raporturile cu Filotei László, acesta, apropiat al episcopului Rednic, a jucat un rol major în învinovățirea și exilarea lui Grigore Maior. Când Maior a venit în scaunul episcopal, l-a adus lângă el pe Ignatie Darabant, înlăturându-l pe Filotei László, dar numai după câțiva ani de la numire. Este evident că și-a atras ura acestuia, care s-a aflat se pare, în spatele memoriilor și denunțurilor care au dus la abdicarea lui Grigore Maior⁹⁷.

---

⁹⁴ Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, pp. 148-149.

⁹⁵ Laura Stanciu, *Între abstinență și abundență sau în căutarea identității. Despre alimentația clerului blăjean în secolul al XVIII-lea*, în „Libraria. Studii și cercetări de bibliologie”, Târgu Mureș, Anuar VI, 2007, p. 97.

⁹⁶ Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, 2006, pp. 149-150.

⁹⁷ M. Someșan, *op. cit.*, p. 145.

Sub trei episcopi

Întors la Blaj în 1747, Grigore Maior a intrat în obștea Mănăstirii Sfintei Treimi, odată cu Silvestru Caliani și Gherontie Cotorea. În 1748 a avut loc la Sibiu un sinod privitor la soarta Unirii, la care a participat și episcopul gr.-cat. rutean de la Muncaci, Mihail Olsavszky dar și profesorii de la Blaj. Printre semnatarii memoriului *Gravamina Cleri Romano-Vallachici per Transylvaniam, partesque eidem incorporatas uniti* regăsim și numele lui Grigore Maior, încredințat ulterior, împreună cu S. Caliani și cu protopopul Dobrei, George Pop, cu prezentarea documentului la Curtea din Viena⁹⁸. Memoriul cerea împărătesei „să se îndure de servitutea (slujba) peste măsură de apăsătoare la care-i supun pe sărmanii iobagi români domnii pământești și să cugete ce se poate face pentru supușii săi”⁹⁹. Memoriul acesta demonstrează că „Starea românească se simte destul de puternică pentru a obține, pe față și nu prin compromisuri, recunoașterea ca a patra națiune privilegiată, drept de vot în Consiliul gubernial, funcții la Tablă, în comitate, scaune, la Cameră și în armată, înnobilarea celor merituoși, accesul în bresle, transformarea Blajului în oraș liber, reprezentarea proporțională a nobilimii proprii și multe altele”¹⁰⁰.

Aceste cereri precum și faptul că actul a fost semnat în numele „totius cleri ac miserae nationis Valachicae” (în numele întregului cler și al „nefericitului popor valah” dovedesc maturizarea conștiinței naționale la românii transilvăneni, membrii adunării considerându-se reprezentanți ai întregii națiuni române din Ardeal¹⁰¹. Dezamăgit de primirea ce li s-a făcut la Viena, Grigore Maior scrie din capitala imperiului Congregației de Propaganda Fide, la 10 mai 1749: „Răul nu mai poate crește, a ajuns la gradul maxim; și acestea toate din cauza lipsei șefului”¹⁰².

După abdicarea episcopului Inochentie Micu-Klein, Grigore Maior a candidat în sinodul din 4 noiembrie 1751 pentru postul rămas vacant. Apropiat spiritual de Silvestru Caliani, erau diferiți „ca temperament, vocație și interese” de episcopul Aaron, ei fiind „mult mai ancorați în chestiunile laice, mai <<moderni>>, mai deschiși raționalismului epocii. Ei reprezentau tendințele noi, *iluministe* ale secolului XVIII, pe când religiozitatea mistică a lui Aaron ținea de o epocă revolută”. Mergând mai departe cu comparațiile, aflăm că „Maior și Caliani aveau spirit mundan și o vitalitate debordantă, foarte străine de misticismul și vocația ascetică a lui Aaron”¹⁰³. Aflat într-o vizită canonică în Maramureș, după cum am amintit deja, Petru Pavel Aaron primește o scrisoare de la călugărul din Blaj Atanasie Rednic care se plânge că la sediul episcopiei exista o facțiune liberală, „formată din vicarul general Grigore Maior, Silvestru Caliani și alți câțiva dascăli de la școala română și latină”, aceștia, după spusele autorului epistolei, refuzau să sărute Evanghelia „precum scrie Typicul”. Este, se pare, „prima atestare a unei nesupuneri cu anticipat iz galican” din episcopia greco-catolică transilvană¹⁰⁴.

În pofida tinereții sale, Grigore Maior s-a făcut repede cunoscut și îndrăgit printre românii ardeleni. La 4 noiembrie 1751, după renunțarea lui Inochentie Micu Klein, Grigore

⁹⁸ I. Mârza, *Școală și națiune...*, p. 121.

⁹⁹ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum...*, p. 219.

¹⁰⁰ R. Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 143.

¹⁰¹ M. Someșan, *op.cit.*, p. 86.

¹⁰² A. Bunea, *op. cit.*, p. 275.

¹⁰³ M. Someșan, *op. cit.*, p. 89, 120.

¹⁰⁴ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 47.

Maior s-a aflat printre candidați la scaunul episcopesc. După cum se știe, a fost ales Petru Pavel Aaron, cu care Maior se va afla în conflict. A triumfat din acest conflict Grigore Maior, pentru că în 1758 a fost ales egumen al mănăstirii, din 1761 funcția fiind ocupată de către Silvestru Caliani.

Apreciindu-i firea potolită, P.P. Aron l-a numit pe Gerontie Cotorea vicar și superior al mănăstirii basilitane, iar asesori consistoriali pe ceilalți trei călugări: Maior, Caliani și Rednic¹⁰⁵. Bineînțeles că acesta a fost un motiv de nemulțumire, Cotorea fiind mai tânăr decât canonicii Maior și Caliani.

În 1754 Grigore Maior a fost numit asesor consistorial de către ep. P.P. Aaron. Contradicțiile cu noul episcop de Blaj au pornit din cauza administrării averilor mănăstirești. Împreună cu Silvestru Caliani, Grigore Maior a ajuns cu plângerile chiar la curtea Mariei Tereza. Aceasta a reușit aplanarea conflictului, prin decretul din 7 decembrie 1758 dipunând ca prepozitul să fie ales de înșiși călugări. Astfel că demnitatea aceasta a primit-o, prin voturile călugărilor, Grigore Maior¹⁰⁶.

Un episod interesant este consemnat în timpul „acțiunii” generalului Buccow în Transilvania. Celebra mănăstire Prislop (Silvașul de Sus, în împrejurimile Hațegului) a optat pentru ortodoxie în toamna lui 1761. Episcopul Aaron, prepozitul Grigore Maior, vicarul G. Cotorea, nobilul român (catolic) Petre Nopcea încearcă să-i convingă pe călugări să revină la Unire, dar aceștia își motivau opțiunea prin aceea că protopopiatul de Hunedoara, de care depindeau material, trecuse la ortodoxie. (<<Săracă credință, dacă ești numai până sunt prescuri>>), le replica la acest argument Grigore Maior, în stilul său expresiv¹⁰⁷.

Implicarea sa în lupta națională, este dovedită și de considerabilul efort depus pentru convingerea populației românești să se înscrie în nou înființatele regimente de graniță¹⁰⁸. În 1763 Grigore Maior l-a însoțit pe episcopul Aaron în vizitația canonică din Năsăud, atunci când s-a întâmplat episodul cunoscut cu refuzul trupei conduse de Todoran de a depune jurământul. Constatând că oamenii se lăsau pradă zvonurilor, Maior s-a străduit să le risipească temerile, de aceea s-a spus pe drept cuvânt că el a avut merite deosebite în înființarea grăniceriei¹⁰⁹.

Episcopul P.P. Aaron este vestit pentru viața aspră pe care a dus-o. A repausat în timpul uneia dintre numeroasele vizite canonice pe care le-a făcut în timpul episcopatului său. Se întâmpla despărțirea de lumea aceasta în ținuturile Maramureșului în 25 februarie 1764. Boala l-a copleșit la Căvnic, iar ierarhul, simțindu-se slăbit, s-a cazat pentru îngrijiri medicale în mănăstirea iezuiților din Baia Mare. A fost îngrijit vreme de 38 de zile, după care, conform mărturiei lui Grigore Maior, „își dete vesel marele său suflet în mâinile Creatorului”. Grigore Maior s-a îngrijit de transportul trupului neînsuflețit, dar care nu înțepenise și nu mirosea! Au ajuns în Blaj la 8 zile după repausarea vlădicului. „Cinci sute de școlari plângeau cu hohote și nu se puteau mângâia, văzând că acela, care în viața lui de episcop numai lor le zâmbea, părăsește ale pământului plaiuri”¹¹⁰.

Rămășițele pământești au ajuns la Blaj „în noaptea de 17 spre 18 martie 1763, la orele 11 din noapte, și au fost depuse în capela din curtea episcopală, în imediata apropiere a castelului. Se împlineau opt zile de la moarte. Dimineața proximă era duminică. Pe la ora 9, când se

¹⁰⁵ M. Someșan, *op.cit.*, p. 91.

¹⁰⁶ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op. cit.*, pp. 111-112.

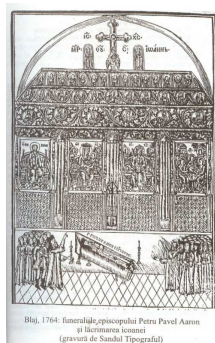
¹⁰⁷ M. Someșan, *op. cit.*, p. 102.

¹⁰⁸ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op. cit.*, p. XIX.

¹⁰⁹ M. Someșan, *op. cit.*, p. 122.

¹¹⁰ S. Popa, *Caravanele Ardealului*, Craiova, 2004, pp. 21-22.

pregătea pentru liturghie, părintele călugăr Nicolae Pop și-a aruncat privirea spre icoana Maicii Domnului cu Pruncul din stânga ușii împărătești a altarului și a văzut cu uimire că aceea <<era stropită cu picături dese de sudoare, de la umerii Fecioarei în jos, până aproape de capătul veșmântului acesteia>>. Trupul episcopului mort era așezat în raclă chiar în fața altarului, cu capul spre poala de tâmplă de sub icoană[...]¹¹¹.

*Repausarea episcopului
Petru Pavel Aaron*

După repausarea lui P.P. Aaron au urmat alegeri, Grigore Maior participând pentru a doua oară la un astfel de scrutin. De această dată a obținut locul întâi, cu o majoritate de 90 de voturi. Numit a fost însă Atanasie Rednic, care obținuse doar 9 voturi, celelalte fiind pentru episcopul exilat, 72, și 16 pentru Silvestru Caliani. Atanasie Rednic a intrat în discuție doar după ce voturile pentru Inochentie au fost anulate. Toată lumea se aștepta să fie ales Grigore Maior, bătrânul episcop exilat trimițându-i chiar o scrisoare de felicitare fostului discipol. La Viena existau însă mari rezerve față de personalitatea lui Grigore Maior. Deoarece el îmbrățișase tezele și idealurile marelui exilat, dinamismul temperamentului său și resursele sale intelectuale – pe măsura ambițiilor, în capitala imperială existau numeroase temeri în privința numirii acestuia. Însuși arhiepiscopul de Strigoniu, un protejat al generalului Hadik, comandantul militar al Transilvaniei, a intervenit pentru numirea lui Athanasie Rednic¹¹². Noul episcop mai fusese sprijinit de către iezuiții de la Curte și de Munkács¹¹³.

Episcopul Athanasie Rednic

¹¹¹*** *Icoana plângătoare de la Blaj, 1764*, Cluj-Napoca, 1997, pp. 14-15.

¹¹² M. Someșan, *op. cit.*, pp. 106-107.

¹¹³ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 476.

Maior nu a rămas indiferent la această nedreptate, agitând spiritele împotriva alesului, învrăjbindu-se cu unii călugări din mănăstirea Bunevestiri din Blaj. A fost susținut de către Silvestru Caliani, Gherontie Cotorea dar și de influenții membri ai clerului, Avram Pop din Daia și protopopul Ioan Săcădate din Biia, căci alegerea lui Rednic stârnise nemulțumiri atât printre preoți cât și printre călugări.

Drept consecință a agitației, Grigore Maior a fost chemat de generalul Hadik la Sibiu, ținut fiind în temniță trei luni și jumătate, la ordinul împărătesei Maria Tereza.

Generalul Hadik

A fost apoi depus la mănăstirea din Muncaci, urmând să-și trăiască restul vieții în pocăință „iar clerului s-a dat ordin, ca sub grea pedeapsă să nu cuteze a avea corespondență cu el”¹¹⁴. Nici Cotore și Caliani nu au rămas nepedepsiți, ei fiind trimiși la niște mănăstiri periferice din Transilvania, primul la mănăstirea Strâmba din nordul Ardealului, iar al doilea la Prislop.

Rednic sosise în Blaj în 1750 când își terminase noviciatul la Muncaci, el devenind cel mai apropiat colaborator și confesorul lui P. P. Aaron. Acesta împărtășea profunđa religiozitate și rigoarea ascetică a lui Aaron, „cu un fanatism și o rigiditate care, adesea, îi îndepărta pe cei din jur. Relațiile sale cu Maior și Caliani au fost tensionate, ceea ce, mai târziu, când Rednic va deveni succesorul lui Aaron în scaunul episcopal, va avea consecințe grave”¹¹⁵. Imediat după numirea sa, Rednic a fost nemilos cu principalul său contracandidat, condamându-l la reclusiune și izolare la mănăstirea din Muncaci, „unde viața toată să fie în pocăință și au dat poruncă în toată Țara Ardealului ca nimene nici o răspundere, nici prin scrisoare, nici amintrile, supt grea pedeapsă, să nu aibă cu Grigore Maior”¹¹⁶.

Întemnițarea sa, sprijinită de călugării iezuiți a durat din 1764 până în 1770. A fost eliberat de însuși coregentul Iosif al II-lea, cucerit se pare de spiritualitatea răspunsului lui Maior la întrebarea „cine este”: „Sunt Iosif cel vândut de frații săi”.

---

¹¹⁴ *Șematismul Veneratului Cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 35.

¹¹⁵ M. Someșan, *op. cit.*, p. 89.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 107.

Împăratul Iosif al II-lea

Eliberarea sa pare decupată dintr-un roman, dar eliberarea lui Grigore Maior coincide cu politica antimonastică din acei ani, iar Iosif II „nu putea decât să aprecieze în plus calitățile unei persoane care fusese o victimă evidentă a clericalismului și habotniciei. Acest lucru este confirmat și de imediata numire a lui Maior ca cenzor al cărților românești și slave tipărite la Viena”¹¹⁷, la tipografia Kurzböck, unde se imprimau cărți românești, ilirice și rutene. A ajuns în acest post prin propunerea agentului Ioan Neagoe¹¹⁸. Episcopul Rednic s-a opus inițiativei vieneze, temându-se probabil pentru șansele de dezvoltare a tipografiei de la Blaj.

Un mare rol în eliberarea sa l-a avut consilierul aulic Cserei Farkas¹¹⁹. Acestuia îi scrie încă din Muncaci în 10 noiembrie 1770: „...fiind în Urbe am citit că Metellus, care, alungat nevinovat din patrie – dar liber – trăia exilat la Mytilene în Asia Mică, asista tocmai la jocuri când i s-a înmănat scrisoarea ce-i aducea vestea că, în virtutea celui mai desăvârșit consens al senatului și poporului roman, i se permite să se întoarcă în Urbe. El nu a părăsit însă teatrul înainte de sfârșitul spectacolului și nu și-a împărtășit satisfacția nici celor așezați în imediata sa apropiere, ci și-a înăbușit bucuria fără margini. Se spune despre el că a primit cu aceeași expresie a feței atât surghiunirea cât și resemnarea. Dacă aș putea avea și eu o asemenea stăpânire de sine! Dar eu, de când mi s-au întâmplat toate acestea, de fericire nu sunt în stare nici să mănânc, nici să beau, somnul mă ocolește, vocea și cuvintele se poticnesc...”¹²⁰. Același moment de „frenetică explozie a trăirii sale interioare: momentul desfecării” sale de către o față împărătească îl surprind rândurile către prietenul Gherontie Cotorea. Scrisoarea, „unică în scriptologia epocii, prin originalitatea stilului ce vrea parcă să dărâme cu puterea cuvântului bolți de temniți care au fost și care mai trăiesc încă în sufletul său”. Epistola aduce și o prețioasă „revelație documentară”, neprietenii de la Blaj „i-au sustras și rățacit documentele școlare, între acestea o diplomă de doctor la Roma, tipărită”¹²¹.

Se poate afirma că în timpul episcopatelor lui Petru Pavel Aaron și Atanasie Rednic clerul nobiliar și-a întărit considerabil poziția, reluând bunele raporturi cu Viena, ideile lui Inochentie Micu Klein au fost însă întrucâtva date uitării.

¹¹⁷ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op. cit.*, p. XX.

¹¹⁸ *Șematismul Veneratului Cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaș, 1900, pp. 35-36.

¹¹⁹ Fiul acestuia, maiorul Wolfgang Cserei l-a spijinit pe ep. Vasile Moga pentru promovarea programului său, manifestând o atitudine omenoasă și în timpul foametei din 1817 față de iobagii români. Vezi și Ladislau Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, București, 1986, p. 179.

¹²⁰ M. Someșan, *op. cit.*, p. 123.

¹²¹ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 730-731.

Vlădicia

A treia încercare a lui Grigore Maior de a ajunge episcop izbutește, lucru întâmplat după trecerea la veșnicie a ep. Atanasie Rednic, sinodul convocat fiind ținut, cu o grabă neobișnuită, în 26 august 1772, desfășurat sub privirile comisarilor împărătești, conții Haller și Beldi¹²².

Imediat după moartea episcopului Rednic împărăteasa a dispus alegerea succesoriului. Sinodul s-a ținut în 26 august 1772, în prezența comisarilor împărătești, conții Haller și Beldi. Grigore Maior, aflat la data alegerii în calitate de cenzor al tipografiei ilyrice din Viena, a obținut 95 de voturi (altă sursă precizează că ar fi adunat „peste 100 de voturi”¹²³), Ignatie Darabant 16 și Iacob Aron 11. În pofida resentimentelor nutrite față de Maior, Curtea a ținut seama de propunerea guvernatorului Ardealului, contele Josif Auerspeg, care accentua în raportul trimis după alegere că „înlăturarea lui Maior ar produce mari tulburări populare și astfel la 27 octombrie 1772, prin diploma imperială a împărătesei Maria Tereza Grigore Maior devine episcop al greco-catolicilor”¹²⁴.

Împărăteasa Maria Tereza

„Acest om al libertății de gândire”, avea să redea Blajului „entuziasmul de care nu mai avusese parte din vremurile marelui Inochentie. Vechea tradiție a confesiunii răsăritene românești este reînviată și reafirmată în ceea ce avea esențial, în conștiința răspunderii față de națiunea aflată la ora de răsărit a afirmării sale, în resuscitarea drepturilor metropolitane ale bisericii românești din Transilvania [...]”¹²⁵.

După numire a luat parte la Sinodul episcopilor gr.-cat. din Ungaria, convocat la Viena, în chestia reducerii numărului sărbătorilor, la care au luat parte episcopii de Munkács (Andrei Bacinski), de Svidnița (Vasile Bojișcovici) și de Oradea (Meletie Kovacs). Un lucru important s-a hotărât la acest sinod a fost ca în continuare „să se cetească crezul ca și până atunci, fără adausul: și dela Fiul”¹²⁶.

A fost sfințit întru episcop de către episcopul Vasile Bojișcovici din Croația, în biserica curții imperiale din Viena în 23 aprilie 1773, în prezența amintitei împărătese, a fiului ei, viitorul

¹²² Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 461.

¹²³ Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, 1999, p. 378.

¹²⁴ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 461.

¹²⁵ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 477.

¹²⁶ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op.cit.*, p. 113.

împărat Iosif II și a altor mari demnitari din capitala imperială. Erau alături de Grigore Maior la ceremonie: Silvestru Caliani, Ignatie Darabant, Samuil Micu Clain și Augustin Körösi. Samuil Micu Clain, pentru care păstoria lui Grigore Maior a fost atât de ocrotitoare, a slujit ca diacon la acea liturghie¹²⁷.

Se pare că împărăteasa a fost foarte impresionată de această festivitate, la care au participat preoți și cântăreți aduși din Ardeal: „Strălucitul paraclis imperial al Habsburgilor răsuna atât de melodios de psaltihia de la Tîrnave, și frumoasa figură de vlădică românesc, împodobit cu mantia și camilafca bizantină, a încântat atât de mult împărăteasca asistență, încât, la sfârșitul liturghiei, noul arhieru a primit în dar o cruce scumpă cu nestemate și un inel”¹²⁸.

Episcopul Grigore Maior

Spre a-și arăta bunăvoința față de Biserica Unită, împărăteasa a înființat seminarul „Sf. Barbara”, cu limbile liturgice română și slavă. Institutul a primit numele *Sfânta Barbara*, întrucât clădirea se afla lângă biserica închinată acestei sfinte. Grigore Maior s-a implicat în chestiunile organizatorice ale instituției, susținând, printre altele, folosirea în ritual a acelor limbi naționale în care alumnii aveau să officieze ca preoți¹²⁹, dar a fost consultat și în privința regulamentului de ordine interioară a Seminarului¹³⁰.

În seminar aveau să aibă acces 9 tineri din dieceza Făgărașului și 6 din cea de Oradea. Curând diecezele aveau să primească veniturile fundației seminariale, Blajul primind pentru întreținerea clericilor săi 2400 cor. Tot ca un clar semnal de simpatie, nu mult după instalare, episcopul Maior a fost numit consilier intim de stat, cu titlul *Excelență*, pe care predecesorii săi nu-l dobândiseră¹³¹.

Instalarea solemnă la Blaj a avut loc, probabil în cadrul lucrărilor sinodului, singurul de altfel organizat în răstimpul vlădiciei sale, din 7 noiembrie 1773, la care au participat 40 de protopopi. Poate cele mai frumoase cuvinte despre momentul înscăunării sale le-a găsit Zenovie Pâclișanu: „Plin de optimism și neastâmpăr, cu toată vârsta destul de înaintată, lipsit de formalismul rigid al lui Atanasie Rednic, de o îndrăzneală care uimește, entuziast și plin de

¹²⁷ S. Duicu, *op.cit.*, p. 70.

¹²⁸ Al. Lupeanu-Melin, *Biblioteca Centrală din Blaj*, „Boabe de grâu”, III, nr. 12, dec. 1932, pp. 613-626, apud *** *Blajul, vatră de istorie și cultură*, București, 1986, p. 76.

¹²⁹ L. Protopopescu, *op. cit.*, p. 266.

¹³⁰ R. Câmpăanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 149.

¹³¹ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op.cit.*, p. 113.

bunătațe, vioi și spiritual – multe din scrisorile sale scrise într-o latinească erasmiană se citesc și azi cu deosebită plăcere – capricios și incoerent, iradiind în jurul său simpatie și iubire, vorbitor cu inepuizabile resurse de stăpânire a maselor populare, așa se prezintă noua căpetenie bisericească a românilor uniți când urcă, în vârstă de 59 de ani Scaunul episcopesc al Blajului”¹³².

---

¹³² Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, pp. 464, 466.

În cuvântul de rămas bun din partea clerului iubitor la abdicarea lui Grigore Maior, protopopul Dănilă de la Cătina îl numește „vlădică nu nimică”. Ani mulți nu a stat în scaunul de ierarh, dar cât a stat, neobostă i-a fost truda pentru binele neamului său, de aceea glasul poporului, prin intermediul protopopului de Cătina, l-a numit atât de frumos. Vom căuta în continuare să prezentăm câteva aspecte, desigur fragmentare, din activitatea de episcop a lui Grigore Maior.

Episcopii Blajului „au purtat totdeauna la inimă nu numai gândul de a da o educație morală, științifică și literară, tineretului școlăresc, ci și grija de hrană și de îmbrăcăminte a lui cea trupească”, iar, lucru știut, „majoritatea elevilor acestor școale era alcătuită din fii de preoți și de țărani români iobagi, ai căror părinți nu aveau cine știe ce bunăstare materială. Cei mai mulți cu puțină dare de mână, aduceau în desagi merindea pentru copiii lor de la mari depărtări, întâmpinând nespuse de multe greutăți din pricina drumurilor lungi și greu de străbătut, mai ales primăvara și toamna, când pământul era desfundat de ploii și de desgheț. Școlarii de multe ori erau siliți să rabde foame vreme mai îndelungată, neavând la îndemână nici măcar pâinea și mălaiul”¹³³. Cel care a plămădit „țipăii” Blajului a fost episcopul Petru Pavel Aaron, în 1756. Omul care și-a petrecut viața postind cu pâine și apă, fără un act fundațional, a inaugurat o tradiție care a dus faimă Blajului. Elevii – exceptându-i pe cei care aveau vreun insuficient în catalog! – se înfruptau tot a cincea zi din „tabla de țipăi”, o pâine lungăreață care semnifică cât un certificat de școală (pâinea cântărea 3 kg). Atanasie Rednic, „om drept și cucernic și el, care însă mai mânca uneori și lapte și brânză, a continuat opera înaintașului său. Dar, abia sub episcopatul lui Grigore Maior acest demers al ierarhilor „a intrat în legalitate”, ca să folosim o formulă proprie zilelor noastre ori „a regulat beneficiul de pâine”, cum se spunea înainte vreme. Prin această legalizare, episcopul Maior a protejat acest beneficiu, ferindu-l de potențialele „intemperii” politice sau chiar de la nivelul ierarhiei unite.

Numărul elevilor de la Blaj a crescut mult față de cei din vremea lui Petru Pavel Aaron. După îndelungi consfătuiri cu reprezentanții mănăstirii Sf. Treimi, ai Seminarului și Episcopiei, Grigore Maior a reușit să îi lămurească să semneze actul fundațional, prin care tustrele părțile se obligau să dea câte 200 de gălete de grâu la an – vreo patru vagoane și jumătate – „o contribuție obligatorie pro semper”. La început pâinea era lată, compusă din zece „țipăi”, având o formă precum prescurile din nordul Transilvaniei. „Bunul episcop s-a gândit, ca elevii s-o capete împărțită pe cinci amiezi și cinci cini. Nu era, poate, obiceiul pe-atunci, ca oamenii să mai mănânce și dimineața”¹³⁴. În vremea lui Grigore Maior numărul elevilor săraci, dar merituoși, care primeau pâine, a ajuns la 200.

În 1773, alături de S. Caliani, Ignatie Darabant, Augustin Körössy și Samuil Micu, a fost prezent la conferința uniților din imperiu (români, ruteni și sârbi), inițiată de către Maria Tereza în același scop al întăririi unirii. Adunarea a protestat împotriva denumirii de „uniți”, propunând în loc pe cea de „greco-catolici”, pe motiv că e „nespus de odios în fața schismaticilor”. S-a cerut ridicarea de școli pentru greco-catolici, drepturi pentru preoți (inclusiv să nu mai fie numiți „popi” ci „preoți”) și pentru copiii acestora, prin urmare, „privilegiile uniților din diplomele

¹³³ Ștefan Manciușea, *Țipăii Blajului*, „Cultura creștină”, Blaj, XXII, nr. 1-3/ian.-febr.-mart. 1942, p. 60.

¹³⁴ S. Popa, *op.cit.*, pp. 23-24.

imperiale trebuie nu numai întărite, ci și executate”¹³⁵. Episcopii uniți au fost unanimi în a respinge încercările de „latinizare” a ritualului liturgic. S-a discutat din nou despre introducerea adaosului *filioque* în Credeu. Deși se pare că era împotriva formulei „care de la Tatăl și de la Fiul purcede”, fiind de părere că, în cazul introducerii adaosului „și de la Fiul”, s-ar fi ajuns la serioase perturbații, cu larghețea-i spirituală cunoscută, Grigore Maior a acceptat ca sfetnicii săi să apere punctul de vedere opus.

De altfel, alături de Samuil Micu, Gh. Șincai, Petru Maior, Ignatie Darabant, Aron Budai, Ioan Para, Ioan Popovici, etc., Grigore Maior este considerat a fi făcut parte dintre cei care aderaseră la poziția „galicană”¹³⁶, cum de altfel am arătat mai sus. El merge pe filiera de gândire a lui Inochentie Micu-Klein, la care se vor alătura frunțașii partidei naționale de mai târziu (Simion Bărnuțiu, George Bariț, Demetriu Boer), evitând „alunecarea confesiunii unite din Transilvania în catolicism latin, subliniind frecvent esența *orientală* a religiei greco-catolice”¹³⁷.

A fost instalat în vara anului 1774. Imediat după instalare, cu ocazia vizitei lui Iosif al II-lea în Banat și Transilvania, Grigore Maior a trimis o delegație care să-i solicite acestuia acordarea titlurilor de căpitan suprem de Făgăraș și de consilier gubernial, considerând că acestea i se cuveneau de drept¹³⁸.

Este întâiul episcop unit care nu a ținut teolog iezuit pe lângă el, lucru datorat stăruințelor sale, dar și faptului că ordinul iezuit a fost dizolvat în 21 iulie 1773. De altfel, Grigore Maior va continua lupta predecesorilor săi, împotriva trecerilor la ritul catolic, care înlesneau ascensiunea socială, dar duceau, neîndoios, la deznaționalizare. El nu numai că s-a opus la asemenea treceri, dar, tocmai din dorința de a îngrădi trecerile, cere lărgirea drepturilor românești, cerând chiar hotărâre regală pentru ca nimeni să nu poată trece la ritul catolic fără știrea și încuviințarea lui. Apoi, „Grigore Maior aruncă cele mai grele blesteme asupra celor care făptuiesc împotriva neamului lor, își subjugă frații. Se ridică împotriva celor care se desprind de națiune, trec la altele. Disimilarea lipsește națiunea de cei mai capabili: ...<<în speranța unei înaintări sau unei situații materiale mai bune, cei mai instruiți și cei mai nobili se detașează de comunitatea și de credința poporului român și nu rămân între noi decât inculții>> - se plânge el la 1778”¹³⁹.

Disputa sa cu iezuiții a generat chiar întârzierea cu care a fost confirmat în scaunul episcopal¹⁴⁰. Textul inițial al diplomei de numire a sa conținea condiția ținării teologului iezuit. Prinzând de veste, în primele zile ale lunii februarie 1773 într-o audiență la împărăteasă i-a explicat primejdia ce o reprezintă pentru ea prezența unui călugăr pe lângă episcop; în 11 februarie Maior trimite prin agentul său un lung memoriu papei, expunându-i necazurile pricinuite Bisericii Unite din cauza acelei „lapis offensionis” cum numește el instituția teologului. Se pare că memoriul a fost destul de convingător, astfel că această condiție lipsește din textul definitiv al diplomei împărătești de numire¹⁴¹.

Grigore Maior făcea parte din generația care trăise urmările eșecului strădaniilor lui Inochentie Micu Klein de a face dreptate românilor și constatase că din textul Diplomei, fusese aplicat cu rigoare doar paragraful care stipula supervizarea episcopiei de teologul străin, astfel că erau motive suficiente pentru negarea autenticității actului. Maior a denumit-o chiar „diplomă

¹³⁵ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum...*, p. 258.

¹³⁶ M. Protase, *op. cit.*, pp. 91, 92, 131.

¹³⁷ I. Chindriș, *Transilvania, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 281.

¹³⁸ R. Câmpănu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 148.

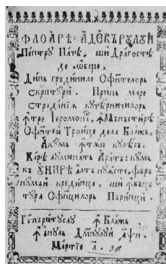
¹³⁹ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum...*, pp. 257-258, 261.

¹⁴⁰ R. Câmpănu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 148.

¹⁴¹ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, pp. 46-462.

apocrifă”, într-un memoriu adresat Papei, atunci când s-a străduit să obțină îndepărtarea teologului¹⁴².

Tot de disputa sa cu iezuiții ține și solicitarea pe care a făcut-o în 1781 nunțului apostolic din Viena de restituire a 200 de exemplare din *Floarea adevărului* (carte rituală de referință, tipărită dincolo de Carpați), confiscate de iezuiți pentru că nu a fost supusă cenzurii lor; Grigore Maior sugera chiar că „lucrarea ar fi utilă bursierilor orientali ai Congregației de Propaganda Fide”¹⁴³.

„Floarea darurilor”

Lucrarea, intitulată complet *Floarea adevărului pentru pacea și dragostea de obște. Din grădinile Sfintelor Scripturi, prin marea strădanie a cucernicilor ieromonahi în Mănăstirea Sfintei Troițe de la Blaj*) era consacrată „fundamentării dogmatice a Unirii, folosind pentru argumentarea tezelor ei citate extrase exclusiv din cărțile sfinte ale Bisericii orientale”. În timpul șederii la Viena, după numirea în scaunul episcopal, P.P. Aaron o tradusese în limba latină (*Flosculus veritatis*)¹⁴⁴.

¹⁴² M. Someșan, *op. cit.*, p. 45.

¹⁴³ Greta-Monica Miron, „Formația preoțimii parohiale greco-catolice în secolul al XVIII-lea” în *** *300 de ani de la Unirea Bisericii Românești din Transilvania cu Biserica Romei*, Cluj-Napoca, 2000, p. 139.

¹⁴⁴ M. Someșan, *op. cit.*, p. 89.

Vizitele canonice

Episcopul Grigore Maior a făcut nenumărate vizite canonice, toate pentru ca „toți românii să fie una”. Din numeroasele rapoarte trimise diverselor foruri aflăm amploarea realizărilor sale pe acest tărâm. Astfel, la 24 noiembrie 1773 scrie generalului conte Károlyi că mai mult de o sută de sate s-au întors la unire, afară de cei care o făcuseră individual¹⁴⁵; în 8 iunie 1774 raportează „Propagandei” din Roma că unirea a fost îmbrățișată de 300 de sate „și în toate zilele în chip admirabil se întorc cu gloata la unire”, iar în 2 ianuarie 1775 scria tot la „De Propaganda Fide”: „Cu ocaziunea visitațiunii canonice de la 10 August până la 10 Septembrie pe valea Someșului de către Ungaria s-au întors 40 de sate întregi, și astfel de prezent pot număra ca la 500 de sate întoarse la Unire”¹⁴⁶.

Vom înșira în cele ce urmează numele câtorva parohii din Sătmarul de astăzi, situate în apropierea locului de baștină a lui Grigore Maior, convertite la unire tocmai în anii vlădiciei acestuia. Astfel, în 1772 a trecut la unire parohia Ghiolt, în 1773 s-au convertit la unire Sărăuadul, Săuca, Mecențiu (astăzi Ady Endre) și Sudurăul; în 1774 Hotoan și Pir, în 1775 Silvaș, iar în 1776 Santău, Cig, Unimăt și Cehal.

Cea mai de amploare acțiune misionară a fost cea din vara lui 1776, desfășurată în special în zona Solnocului de Mijloc și a Crasnei. A început tocmai din Sărvadul natal, unde revenea adesea pentru a se odihni în cadrul vizitei desfășurate între 22 iunie și 22 octombrie. Venea după o perioadă de boală care îl împiedicase în luna februarie să iasă din casă. A fost însoțit de Ignatie Darabant (viitor episcop greco-catolic de Oradea, „mâna dreaptă” a episcopului Grigore Maior), Filotei László (vicar general de pe vremea lui Atanasie Rednic), Samuil Micu (acesta a predicat în 18 august la Marca și în 8 septembrie la Hereclean).

În ceea ce privește călătoriile lui Samuil Micu Clain cu episcopul Maior, acestea aveau să-i fie de foarte mare folos în elaborarea viitoarelor sale studii de limbă română, deoarece i-au favorizat contactul nemijlocit cu felul de a vorbi al țăranilor din diferite colțuri ale Transilvaniei, având în același timp posibilitatea de a culege material pentru gramatica pe care încă de pe atunci o prefigura¹⁴⁷.

Mizeria satelor din zonă era înspăimântătoare, în biserici negăsindu-se nici o carte și nici odăjdii, însemnările asupra vizitei consemnând aidoma unui refren: „apparamenta nulla, libri nuli”, cuminecătura se păstra în multe parohii în cutii de lemn, clopotul era aninat în multe locuri de câte o furcă. În schimb, episcopul avea în zonă un vicar de încredere, harnicul Augustin Körösi, care își avea sediul la Santău, unde exista o „bună mănăstire” pe care episcopul i-o descria contelui Károlyi drept „sacrae unionis murus et antimurale”, zid al unirii și de apărare a acesteia totodată. Călugării de acolo întrețineau și o școală. Zona de origine a episcopului mai fusese vizitată și în 1774 de un reprezentant al diecezei, Vasile Vitez, secretarul său, care de altfel îi era și rudă. Vitez izbutise să convertească la unire satele Pățălușa, Pir și Căuaș.

În continuarea vizitei Grigore Maior a fost însoțit în fiecare plasă de câte doi delegați ai comitatului, care aveau misiunea de a întocmi rapoarte amănunțite. Astfel, între 6 iulie-11 august l-au însoțit Francisc Halmagyi și Gheorghe Szabadazalluasi; între 13 august-1 septembrie

¹⁴⁵ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 466.

¹⁴⁶ *Șematismul Veneratului Cler al Archidiecezei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 38.

¹⁴⁷ Keith, Hitchins, *Cultură și naționalitate în Transilvania*, Cluj, 1972, p. 18.

Ladislau Szentmarjai și Ioan Kallai (în această perioadă s-au convertit 3203 familii) iar între 1-24 septembrie 1776 Ludovic Donath și Sigismund Sodorai. Pe data de 31 iulie, după ce încheiase vizita în protopopiatul Santău, Maior a convocat la Sărvad o mare adunare la care au participat toți preoții din protopopiat, alături de curatorii lor. Au mai fost prezenți, în afară de însoțitorii de la Blaj, Ignatie Darabant și Samuil Micu Clain, vicarul de Santău, Augustin Körösi, protopopul de Sărăuad, Gheorghe Lipcsei, Ioan Kokonesdi și ctitorul (curatorul) suprem al regiunii, Ioan Balint. Soborul a stabilit „așezământuri” atât pentru preoți cât și pentru mireni.

După lunga vizitațiune a anului 1776, Grigore Maior a ajuns la Blaj abia la începutul lunii decembrie 1776, din părțile Solnocului de Mijloc el trecând în comitatul Dobâca¹⁴⁸.

Spre deosebire de Rednic, care „atâta lăuda școlarilor Unirea, până ce unii își pierdeau gustul de a-l mai auzi”, Grigore Maior, „va ști să investească mijloace de convingere mult mai populare și va obține succese mai mari, determinând întoarcerea la Unire a multor parohii pierdute în timpul dezmembrării”¹⁴⁹.

Frumos ne vorbește Alexandru Papiu-Ilarian despre rostul acestor vizite: „Cu această ocaziune Gregoriu Maior îi învăța pe români drepturile lor, și le făcea cunoscute nedreptățile ce li se făcu din partea ungarilor. În acest timp, umblând adesea și predicând prin țară, atâta popularitate și dragoste și-a câștigat la români[...]” descriindu-ne apoi o astfel de vizită: „Despre episcopul Maior se spune, că fiind odată în vizitațiune în ținutul Dejului, și plângându-se credincioșii că n-au biserică, nici nu capătă nicidecum loc de biserică – Maior episcopul răpit de spirit divin își ridică mâinile către cer și exclamă: *Doamne! Așa-ți trebuie, dacă ai dat tu tot locul domnilor, de acum n-ai nici atâta, ca ca să-ți ridice oamenii casa!* Bob [succesorul său întru ierarhie, n.n.], care-i era atunci secretar, îl reflectă, dar Maior îi zise: „*Taci... dar tu să mă înveți pre mine, ce să vorbesc!*”¹⁵⁰.

Nici cuvintele lui Petru Maior nu sunt mai prejos: „Gavril Gregorie Maior, om din fire întocmit a trage pe toți, cum trage magnetul foerul către sine... nemăsurată râvnă având ca să vadă pe români adunați întru una: întorcându-se în Ardeal vlădică, după isgonirea de șapte ani, cu tot adinsul a început întru aceea a lucra, ca toți românii din Ardeal să-i facă uniți și mult spor foarte făcea întru cugetul său... nu sate, ci ținuturi întregi cu multe miriade, adecă cu multe zeci de mii de oameni, după îndemnul vlădicului acestuia se întorcea la unire...”¹⁵¹.

Încurajat de marele succes misionar a conceput un plan îndrăzneț de a cere împărătesei înălțarea vlădiciei sale la rangul de mitropolie și înființarea unei noi episcopii. Pentru aceasta, în 1774 a conceput un memoriu, înarmat cu o mulțime de documente care dovedeau că românii au avut întotdeauna în fruntea lor un mitropolit, abia prin Bulla de înființare a episcopiei Făgărașului fiind micșorat gradul ierarhic al șefului lor spiritual. Restituirea mitropoliei era cu atât mai necesară atunci, când se scăpase supervizarea teologului iezuit și episcopul convertea mulțimi de credincioși¹⁵².

A primit și el vizite, în calitatea sa de ierarh, spre exemplu în 18 iunie 1777 a vizitat Blajul istoricului maghiar Josef Benkő¹⁵³.

¹⁴⁸ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, pp. 473-474.

¹⁴⁹ M. Someșan, *op.cit.*, pp. 108-109.

¹⁵⁰ Al. Papiu-Ilarian, *op.cit.*, pp. 72-73.

¹⁵¹ Petru Maior, *Istoria Bisericii românilor*, București, 1995, p. 132.

¹⁵² Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, pp. 468-469.

¹⁵³ I. Chindriș, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, 2001, p. 239.

Alte realizări

În noiembrie 1777, împreună cu Nunțiul Apostolic a fost prezent la Oradea la ceremonia de la Episcopia Greco-Catolică de acolo. În 11 noiembrie a condus slujba de instalare pe scaunul episcopal a lui Moise Dragoș ca episcop. La întoarcere a trecut prin Beiuș și, impresionat de frumusețea micului oraș, în 16 noiembrie îi scrie noului episcop de la Vașcău ca să ceară Beiușul drept sediu al noii episcopii. Nu a fost să fie, Beiușul a rămas însă o a doua reședință a tinerei dieceze¹⁵⁴. Sprijinul său pentru tânăra episcopie este ilustrat și de faptul că a trimis în sprijinul ierarhiei (care nu dispunea de personal suficient la înființare) doi tineri clerici bine pregătiți, frații Iacob și Nichifor Aron, întâiul îndeplinind funcția de prepozit (arhiepiscop) iar cel de-al doilea pe cea de vicar al părților bănățene¹⁵⁵.

Nu trebuie să trecem sub tăcere activitatea de ctitor. După cum vom vedea ceva mai jos, a ctitorit biserica românească din Sărăuadul natal. Se pare că în timpul său a fost construită o biserică și la Sărvăzel (localitate care pe atunci se numea Pele-Szarvad)¹⁵⁶. E adevărat, sunt localități mai puțin însemnate, dar episcopul Maior a reușit în 1778 ridicarea unui lăcaș greco-catolic și la Sibiu, chiar dacă „numai dincolo de râulețul Cibin, ca să nu se veteme urechile civililor sași de sunetul toacei și al clopotelor românești”¹⁵⁷. Terenul fusese cumpărat încă pe vremea episcopului Inochentie Micu Klein.

Sibiu, “Biserica dintre Brazi”

Ctitoria aceasta a însemnat însă începutul cuceririi orașelor de către români. Lăcașul acesta, situat în cartierul Maieri, cunoscut drept “Biserica dintre Brazi” a fost păstorit de-a lungul anilor de preoți vestiți, precum Ioan V. Rusu (1821-1905), autor de lucrări istorice și manuale didactice, și Nicolae Togan (1859-1935), bibliotecar al Astrei, de asemenea autor de lucrări istorice.

Grigore Maior s-a îngrijit și de restaurarea bisericii catedrale din Blaj; pe propria cheltuială a reparat vechea biserică din curtea episcopiei blăjene. Din părțile Meseșului ne-a rămas o însemnare pe un „Pentecostar” al bisericii din Cățelul-Român, pe care popa Nicoară a însemnat: „Începerea bisericii a fost în stăpânirea arhiereului Maior Grigoriu, și prin îndemnarea

¹⁵⁴ dr. Iacob Radu, *Istoria diecezei române-unite a Orăzii-Mari, scrisă cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea aceleia 1777-1927*, Oradea, [1929], p. 54.

¹⁵⁵ Iudita Călușer, *Episcopia greco-catolică de Oradea*, Oradea, 2000, p. 53.

¹⁵⁶ Cl. Porumbăcean, B. Dulgău, *op. cit.*, p. 123.

¹⁵⁷ S. Popa, *op. cit.*, pp. 31-32.

lui și arătarea locului, s-a început sf. biserică a zidi, și el ne-a îndemnat să ne facem biserică de piatră”¹⁵⁸, evidențiem astfel faptul că pentru multe lăcașuri – asta neîndoios – construcția a început în timpul vlădiciei lui Grigore Maior, finalizându-se ulterior.

În cadrul contextului de început de cucerire a orașelor, în 1762 Grigore Maior primește „aprobarea ca cei aproximativ 1000 de locuitori români din Bistrița să-și poată instala un clopot la oratoriul lor din oraș magistratul orașului le refuza acest drept. (Cât despre dreptul de a ridica o biserică românească în oraș, el nici nu intra în discuție.) În neobosite discuții cu senatorii bistrițeni, Maior a recurs la legea care îi permitea să dea dispoziții în calitate de „misionar” și i-a obligat să aprobe cererea românilor”¹⁵⁹.

---

¹⁵⁸ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, Zalău, 1938, pp. 22-23.

¹⁵⁹ M. Someșan, *op.cit.*, p. 121.

Abdicarea

S-a concluzionat că perioada păstoririi episcopului Grigore Maior, „anii 1772-1783 au marcat la Blaj o fază de flux cultural, refluxul începând odată cu urcarea pe scaunul episcopal a lui Ioan Bob și va dăinui în cea mai mare parte a păstoririi sale”¹⁶⁰.

Grigore Maior a știut să îmbine fermitatea dovedită de Inochentie cu tactica mai moderată abordată în timpul episcopilor Aaron și Rednic. Din cauza numeroaselor intrigi, multe puse la cale de calvini și luterani, atotputernici în Transilvania, a neînțelegerilor cu guvernatorul Transilvaniei, Samuel von Bruckenthal, împăratul nedorind conflicte între Curte și națiunile istorice transilvănene, acuzat de partida catolică și de episcopul Batthyány că le sfidează autoritatea, acuzat și de ortodocși că practică un prozelitism abuziv dar și de călugării bazilitani că nu le respectă autonomia administrativă (aceștia îl pârau când la guvernul transilvan, când direct la Curte), s-a hotărât sacrificarea episcopului Grigore Maior. Se pare că cele mai potrivnice îi erau cercurile săsești, cu deosebire reprezentantul marcant al patriciatului, baronul Samuel von Bruckenthal, îndeosebi după 1777, când acesta a preluat funcția de guvernator al Transilvaniei¹⁶¹. Acesta, „în dubla lui calitate de luteran și francmason” se situa pe o poziție dușmănoasă față de catolicism, nedorind întărirea acestuia¹⁶².

Un motiv de căpătâi îl constituia faptul că în scurt timp după numire, efectuând numeroase vizite canonice, episcopul Grigore Maior a reușit să „întoarcă” la Unire numeroase familii (peste 50.000). Apoi, a mai izbucnit un grav conflictul acut între el și guvern cu ocazia recrutării de miliții pentru războiul din 1779. Într-un memoriu din 1779 Maior cerea ca voluntarii români să fie organizați, după modelul celorlalte nații, în regimente distincte. Proiectul menționa că în aceste regimente, prioritar, ar fi urmat să intre fiii de preoți sau de nobili, Grigore Maior nefiind la fel de deschis înspre toate categoriile sociale, precum Inochentie Micu Klein¹⁶³. Dar, iată ce îi scria generalului Ráll: „Credem că, în nici un alt regiment și nici un alt chip, nu s-ar putea constitui voluntari mai repede și cu mai mult succes decât sub nume românesc; ar fi de altfel și drept și echitabil în cel mai înalt grad, ca și românii, care sunt cei mai numeroși în acest principat... să-și aibă și numele regimentului lor”¹⁶⁴.

Nu trebuie omisă nici posibila implicare a episcopului Maior în răscoala lui Horea, el fiind bănuț de legături cu răsculații. Speculațiile au mers foarte departe, ajungându-se să se afirme că Horea ar fi fost rudă apropiată a episcopului demis Maior, ori că Horea ar fi spus că lui nu îi era frică de pieire, pentru că „alți domni” erau conducătorii răscoalei, „episcopul Maior în Alba Iulia, un alt domn în Sibiu (!)”¹⁶⁵.

Acestea toate au fost destule motive pentru ca în 13 martie 1782 vlădica să „abzică”. Prin decretul din 15 mai 1782 Împăratul Iosif al II-lea îi primește abdicarea, asigurându-i o pensie anuală de 1500 florini¹⁶⁶.

¹⁶⁰ L. Protopescu, *Începuturile învățământului din Blaj*, în *** *Blajul, vatră de istorie și cultură*, București, 1986, p. 109.

¹⁶¹ M. Someșan, *op. cit.*, p. 140.

¹⁶² Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 475.

¹⁶³ R. Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 151.

¹⁶⁴ M. Someșan, *op. cit.*, p. 140.

¹⁶⁵ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, București, 1984, pp. 184, 421.

¹⁶⁶ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op. cit.*, p. 114.

Există opinia că după abdicare Grigorie Maior s-a exilat la Alba Iulia în mănăstirea de acolo, situată în cartierul Maieri.

În 12 august 1782, cu prilejul sinodului electoral, Maior și-a luat rămas bun de la cler și popor, deopotrivă întristați de îndepărtarea episcopului, printr-o memorabilă cuvântare, care poate fi considerată „drept o frumoasă pagină de limbă românească din secolul XVIII”¹⁶⁷.

Prin glasul protopopului Dănilă din Cătina s-a talmăcit durerea întregii națiuni, care neînțelegând lovitura destinului sta „cu ochii plini de lacrimi și suspina”: “Unde te duci prea milostive Doamne? Cui ne lași? Cum te-ai îndurat și te înduri a te despărți, cum poți de atâta neam și preoție sfântă, de un cler ca acesta, cu atâta mulțumire de norod înpodobit, care doară nice într-un *Regnum* asemenea nu se află, - vezi acum în prejur stările și circumstanțele zilelor acestora, cât sunt de grele, vezi frații și fiii tăi, cum stau cu ochii plini de lacrimi, se uită și suspină, a dor către Excelenția ta despărțire, - pre cine vom ave noi acum dară în scârbele noastre mângâere?”.

Protopopul vede însă în episcopul Maior un învingător, căci mulțumește lui Dumnezeu: „pentru că măcar atâta ai avut și aveai pismași, dară ca cu iarba cu toți ai învins, b) pentru că din singură pronia lui Dumnezeu fiind chemat ai fost vlădică nu nimică, c) pentru măcar ai fost vândut și înstrăinat, nu te-au părăsit mila lui, și astăzi ești mai fericit și mai mare om de cum ai fost, că vrednic lucru ieste, acuma să fii slobod de sarcina noastră, ca mai mult se ne poți sluji precum și nădăjduim”¹⁶⁸.

Așa a și fost. Grigore Maior a continuat să slujească neamului și Bisericii sale. Astfel, după ce noul episcop, Ioan Bob, a primit decretul de numire în 21 octombrie 1782, în iunie 1783 a făcut o vizită împăratului, fiind sfințit în 6 iunie 1784 de nimeni altcineva decât de fostul vlădică de la Blaj, Grigore Maior¹⁶⁹. Precum se vede, Grigore Maior nu era un om care să poarte pică; era poate conștient că, aidoma mentorului său, Inochentie Micu Klein, era cu câțiva pași înaintea vremurilor...

Cât despre călugării Blajului, aceștia, care uneltiseră împotriva lui Grigore Maior, nu au bănuț că successorul lui îi va distruge. Când acesta a alipit vlădiciei și veniturile mănăstirii din Blaj, apoi și pe cele ale seminarului, vlădica Maior zise despre călugări: „Mă mâncară frații, dară vor screme până mă vor căca!”¹⁷⁰.

În 1783 se afla încă la Blaj. Acolo, probabil în prima jumătate a anului îl va găsi Samuil Micu, întors de la Viena. L-a aflat pe binefăcătorul său foarte dezamăgit. Acesta renunțase la scaunul de episcop „din cauza pânzei de meschinării și de denunțuri josnice țesută în jurul său de către călugării blăjeni”, Maior, dezvăluindu-i fostului său elev, „multe din urzelile și uneltirile puse la cale în contra lui”. Au avut toate acestea darul de a-i întări lui Samuil Micu convingerea de a ieși din călugărie?¹⁷¹.

Suntem siguri că noi cercetări vor scoate la iveală alte informații prețioase despre activitatea episcopului Grigore Maior, conturându-i și mai pregnant portretul. Spre exemplu, ni

¹⁶⁷ M. Someșan, *op.cit.*, p. 142.

¹⁶⁸ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, p. 192-193.

¹⁶⁹ S. Duicu, *op. cit.*, p. 132.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 140.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 136.

se pare deosebit de interesant faptul că în timpul episcopatului său au fost adunate date cu privire la istoria Bisericii Unite din Transilvania¹⁷².

Simțindu-și sfârșitul, și-a redactat testamentul cu puțină vreme înainte de „marea trecere”, în 29 decembrie 1784¹⁷³, lăsând o mare parte din averea agonisită pentru înzestrarea școlilor Blajului. De atunci datează fundația de „120 de galbini” pentru studenții din Blaj care țineau discursuri sau recitau cu ocazia sărbătorii Sfinților Ierarhi¹⁷⁴. Nu a uitat nici de lăcașul ctitorit în Sărăuadul natal, după cum se va vedea mai jos.

A repausat la Alba Iulia în 27 ianuarie 1785, la orele două din noapte, după ce zăcuse bolnav 8 săptămâni. Conform necrologului întocmit de episcopul Bob, Grigore Maior, cuprins în data de 7 decembrie 1784 „de niște dureri crâncene cauzate de piatră sau nisip la măruntaie”, a fost transportat la Alba Iulia, unde, a fost chinuit atât de suferințele bolii, „cât și [de] acelea pricinuite de sculele medicale, care sunt folosite spre groaza firii omenești”. Aflăm apoi că, interesant, nu recursese de-a lungul vieții la leacuri, acum însă „înghițirea zilnică” a acestora l-a copleșit, sleindu-l de puteri.

Îmbolnăvirea sa coincide cu prinderea lui Horea. În acele zile de început de an 1785 o molimă cumplită bântuia prin părțile Transilvaniei, în cetatea Alba Iuliei în februarie fiind înmormântați chiar și câte 7 oameni pe zi, „în cetate într-o noapte, cea de 27 ianuarie, au murit episcopul Maior, doctorul De Marc cu felcerul său Iosif Borbély¹⁷⁵. În atmosfera acelor zile, mulți preoți români erau arestați, considerați a fi fost mentorii principali ai răscoalei, se zvonise că „fostul episcop unit Grigore Maior”, care în legătură cu cercetările ar fi fost și el prins (!), reieșind din cercetări că a fost și el în înțelegere cu ei. Se zvonește ca sigur că s-a otrăvit. E cert însă că a murit subit¹⁷⁶. Zvonul despre implicarea episcopului în răscoală a circulat în mai multe zone din Transilvania, la Târgu Mureș spre exemplu, unde se credea că „în cazul sfârșitului dorit al răscoalei nu și-ar fi început nici el călătoria de veci pe cale naturală¹⁷⁷. Există și părerea că „implicarea sa în răscoală este falsă, ea s-a făcut posibilă în contextul luptei pe care Grigore Maior a dus-o pentru emanciparea neamului său”, același autor precizând însă că „decesul lui Grigore Maior „coincide în mod turburător cu procesul capilor răscoalei care se desfășurau în aceeași localitate”¹⁷⁸.

De menționat că până în ultima clipă a vieții i-a stat alături fostul discipol, Samuil Micu, care l-a privit „pân ște-au dat sufletul lui Dumnezeu”¹⁷⁹. A obținut „iertăciunea obștească de la duhovnicul său”, după ce își cercetase sufletul, spovedindu-se. A asistat la o ultimă liturghie în casa arhidiaconului, unde era cazat, dăruit fiind cu „Sfântul Maslu de către cei șapte preoți care se rugau pentru el”, „gătindu-și astfel în toate privințele drumul trecerii la cele veșnice”¹⁸⁰.

Trupul neînsuflețit a fost transportat la Blaj. A fost înmormântat în 6 februarie, într-o zi de duminică, la Mica Romă, în cripta curții episcopoești. Acolo un preot a exclamat: „O murit

---

¹⁷² Laura Stanciu, *Între Răsărit și Apus. Secvențe din istoria Bisericii românilor ardeleni (prima jumătate a sec. al 18-lea)*, Cluj-Napoca, 2008, p. 29.

¹⁷³ I. Mârza, *Școală și națiune...*, Cluj-Napoca, 1987, p. 64.

¹⁷⁴ *Șematismul Veneratului Cler al Arhidiecesei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200*, Blaj, 1900, p. 38.

¹⁷⁵ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, București, 1984, p. 245.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 339.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 396.

¹⁷⁸ A.-M. Gherman, „Studiu introductiv” la Gr. Maior, *op. cit.*, p. XXI.

¹⁷⁹ S. Duicu, *op.cit.*, p. 142.

¹⁸⁰ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 656-657.

nădejdea românilor, o fost frica domnilor!”¹⁸¹. Se încheia astfel „un capitol viforos, dar frumos, din istoria românilor ardeleni”¹⁸². Succesorul său la tronul episcopesc, Ioan Bob a trimis în 29 ianuarie un necrolog în mai multe exemplare, expediat Guberniului Transilvaniei și Cancelariei Aulice a Transilvaniei de la Viena¹⁸³. Pentru importanța acestui necrolog am considerat adecvată publicarea traducerii în limba română la anexele contribuției noastre.

Mitropolitul Vasile Suciș a considerat ca în subsolul Institutului Recunoștinței, înălțat în răstimpul vlădiciei sale, să fie mutate osemintele Arhierilor Blajului. Astfel, în 31 octombrie 1937 rămășițele pământești ale episcopilor: Petru Pavel Aron, Atanasie Rednic, Grigore Maior, Ioan Bob, Ioan Lemenyi și ale mitropolitului Ioan Vancea, în sicriașe purtate pe umăr de preoți tineri au fost mutate din Curtea castelului în noua criptă a Capelei. Slujba religioasă a fost oficiată de către mitropolitul Alexandru Nicolescu, care avea să-și doarmă somnul de veci tot acolo. Capela Institutului Recunoștinței a funcționat până în 1948, din acel an fiind transformată în magazie. După 1989, Capela și-a recăpătat destinația dată de mitropolitul Vasile Suciș¹⁸⁴.

---

¹⁸¹ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, București, 1984, p. 661.

¹⁸² S. Popa, *op.cit.*, p. 27.

¹⁸³ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 654.

¹⁸⁴ Al. Petărlecean, I. Moldovan, *Blajul. Repere de credință, istorie și cultură românească*, Blaj, 2006, pp. 38-39.

Figurilor mari din istoria popoarelor, tradiția populară le păstrează vie memoria. Este și cazul episcopului Grigore Maior. Originea episcopului este controversată, din lipsă de documente care să ateste clar starea socială a părinților. Tradiția populară consemnează până în zilele noastre câteva ipoteze, toate înfățișând originea modestă a episcopului Maior. Astfel într-o lucrare apărută în 1908 la Șimleu se spune: „Poporul știe următoarele despre episcopul Maior: S-a născut din părinți săraci, cari abia aveau o căsuță și puțin pământ. A fost boitar lângă o turmă de porci până în vârsta de 12-15 ani. Luând un pergeu (clopot) dela gâtul unui porc și ascunzându-l într-o bortă (scorbura) de copac în pădure, ceice au știut de lucrul acesta l-au speriat, că-l vor bate, și el a fugit. Vreme de 30 de ani a fost ca pierdut, nime nu știa de el, că trăiește, ori ba. După 30 de ani s-a întors iară în satul său natal și și-a cercetat neamurile”¹⁸⁵.

La trei decenii de la apariția acestei cărți, un alt autor afirma că: „această legendă o mărturisea și venerabila matroană Maria Dragoș n. Pop, o nepoată a Floarei Șincai, sora marelui cronicar, născută în Sărăuad la 13 iunie 1835 (Vezi matricola botezaților din acel an) și pe care am apucat-o și eu în viață, în al 99-lea an, în com. Siciu de lângă Șimleu”.

Același Ardeleanu-Senior afirmă în continuare faptul că în Sărăuad mai erau și alte variante: „Că ar fi păscut vitele tatălui său pe o ogradă, unde e biserica azi, și pierzând o vacă o fugit în lume. <<Er' Dem.Vaida în cuvântări, cumcă înainte de a învăța la școală, ar fi păscut vitele>>”¹⁸⁶. Varianta cu pierdutul vacilor circulă și acum (2010, n.n.), la Sărăuad știindu-se că necăjitul copil și-a promis că va ridica o biserică pe locul unde își va găsi vacile¹⁸⁷.

Două dintre lucrările biografice sătmărene apărute la îngemănarea secolelor XX-XXI perpetuează tradiția populară: „fiu de oameni săraci, a fost boitar, la o turmă de porci până pe la 12-15 ani”¹⁸⁸, traversând apoi „o copilărie marcată de sărăcia în care se zbătea familia sa”¹⁸⁹.

Anvergura personalității sale este certificată și de versurile populare create pe seama suferințelor îndurate în robia de la mănăstirea Muncaciului. Celebrele versuri ce rezumă aforistic existența-i de luptător și martir al românismului: „Plouă, plouă prin copaci/ Rob îi Maior la Muncaci”, care ulterior vor fi adaptate și pentru marii luptători Alexandru Roman și dr. Vasile Lucaciu, ar fi suficiente pentru a îndreptăți afirmația noastră. Pentru frumusețea versurilor, din care răzbate dragostea cu care poporul i-a cinstit memoria, am atașat la anexele lucrării două din cântecele populare care ilustrează chinurile suferite de episcop dar și nemărginita sa dragoste pentru poporul din care făcea parte.

¹⁸⁵ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op. cit.*, p. 114-115.

¹⁸⁶ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, p. 13.

¹⁸⁷ I. Țiproc, *art. cit.*

¹⁸⁸ G. Vulturescu, *op. cit.*, p. 131.

¹⁸⁹ *** *Zece personalități istorice sătmărene*, Satu Mare, 1997, p. 24.

Biserica Sărăuadului

Ne vom opri în cele ce urmează asupra construirii bisericii din Sărăuad. Așa cum deja am precizat când am vorbit despre scurtele istoric al parohiei Sărăuad, atât conscripția lui Inochentie Micu Klein din 1733 cât și cea dintre anii 1760-1762 preciza că satul avea biserică, probabil construită din lemn.

Și ctitorirea actualei biserici românești din Sărăuad are o notă de legendă. După cum precizează șematismele greco-catolice ale epocii, parohia Sărăuad a fost „convertită la Sf. Unire” în 1773¹⁹⁰, adică imediat după ce episcopul originar din localitate a preluat înalta funcție. Dar, prezentăm în continuare versiunea oficială asupra construirii bisericii din Sărăuad: „Biserica de piatră (vezi fotografia) s-a edificat la 1773 pe spesele episcopului Maior (este vehiculat și 1777 ca an al construcției¹⁹¹), apoi s-a renovat și lărgit în anii din urmă”¹⁹². Pisania de după renovarea din 1995 precizează 1773 ca an al construcției.

Pisania de după renovarea din 1995

În ce privește renovarea și „lărgirea” lăcașului, presa începutului de secol XX ne-a pus la dispoziție prețioase informații pe care vi le punem la dispoziție mai jos.

Probabil că vechea biserică, cu siguranță construită din lemn, a fost demolată și s-a construit actuala biserică, cu hramul actual „Sf. Arhangheli Mihail Și Gavriil”¹⁹³, care însă de-a lungul anilor a mai avut hramul „Sf. Grigorie teologul și Sf. Arhidiacon Ștefan”, cel puțin între anii 1914-1934¹⁹⁴.

Și de această dată tradiția populară ne oferă mai multe detalii: „După 30 de ani [Grigore Maior] s-a întors iară în satul său natal și și-a cercetat neamurile. Mai târziu ca episcop a trimis o sumă mare de bani, să se facă biserică nouă în Sărăuad. Dar curatorul de pe acel timp Ioan Pe[t]ricaș a făcut o biserică mică și necorespunzătoare. Venind episcopul Maior la sfințire și

¹⁹⁰ Șematismul Veneratului Cler al Diecezei greco-catolice Române de Gherla pe anul 1914, Gherla, 1914, p. 222.

¹⁹¹ După cum precizează Șematismele Diecezei Gr.-Cat. de Gherla din anii 1903, p. 188; 1914, p. 222.

¹⁹² D. Stoica, I. P. Lazăr, *op. cit.*, p. 269.

¹⁹³ Conform Șematismelor Diecezei Gr.-Cat. de Gherla pe anii: 1867, p. 178; 1878, p. 158; 1886, p. 188; 1890, p. 175; 1898, p. 183;

¹⁹⁴ Vezi Șematismul Diecezei de Gherla din anul 1914, p. 222 și Șematismul Ep. Gr.-Cat. de Oradea din 1934, p. 147.

văzând, că au spesat banii cei mulți fără folos, s-a retras într-un colț și a plâns. Lucrul acesta l-a disgustat așa de mult, că nu s-a mai întors niciodată în Sărăuad”¹⁹⁵.

Episodul construirii îl avem și mai detaliat într-o lucrare mai apropiată în timp de noi: „Se zice că venind Maior în Sărăuad și voind să ridice biserica aceasta pe mormântul străbunilor săi – deci era cimitir pe locul bisericii – la anul 1773, poporul s-a împotrivit zicând că de unde vor purta ei nisip. Maior ș-a adus aminte din pruncie că într-o parte a hotarului este nisip și i-a adus pe oameni acolo arătându-le nisipul. Sumă de bani a lăsat curatorului de atunci Petricaș cu numele, ca biserica să se facă mare și frumos împodobită. După puțin timp biserica a fost gata. Maior a venit dela Blaj la sfințire într-o trăsură cu 4 cai. Ajuns în sat, caii au fost trimiși la păscut, iar el s-a dus la biserică. Dar biserica era mică, fără nici o podoabă înăuntru și aceste l-au întristat pe Maior; ducându-se într-un colț din afară a bisericii a plâns, a plâns îndelung. Petricaș a sustras o mare parte din suma destinată de episcop pt. Biserică și apoi s-a făcut reformat și s-a amestecat între Unguri. Maior a sfințit biserica și s-a pregătit de drum spre Blaj, însă chiar atunci veni sluga și-i spuse că doi cai i-a furat cineva. A prins numai 2 cai la trăsură și s-a întors la Blaj foarte amărât”. Se pare deci că actuala biserică a fost construită pe locul unui vechi cimitir, unde își dorm somnul de veci părinții episcopului. Nici pe patul de moarte episcopul Maior, deși poate supărat pe administratorii locali ai sumei de bani pe care el o lăsase pentru ridicarea lăcașului de piatră, nu a uitat de locul venirii sale pe lume. Astfel, în testamentul său el a lăsat pe seama bisericii din Sărăuad „120 auri Cremniț, iar părintelui local Demetrie sărindare a 2 auri”¹⁹⁶.

Bisericii din Sărăuad, fiind într-adevăr prea puțin încăpătoare, în 1900, sub păstorirea parohului George Stanciu jun., i-a fost mărit altarul, turnul de asemenea fiind înălțat cu 4 m¹⁹⁷. Renovarea s-a putu face prin mijlocirea unui fiu al locului, Ștefan Havași Oășanul¹⁹⁸, un filantrop care a trăit la Cluj, și pe care „Dumnezeu l-a dăruit cu frumoasă stare”, el fiind de altfel și ctitor al bisericii noi greco-catolice din Cluj.

*Ștefan Havași-Oășanul
(1831, Sărăuad – 1909, Cluj)*

¹⁹⁵ D. Stoica, I. P. Lazăr, *op.cit.*, pp. 269, 115.

¹⁹⁶ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, Zalău, 1938, p. 22, 24.

¹⁹⁷ Augustin Dorel Silaghi, *Istoricul Comunităților Confesionale din Protopopiatul Ortodox Român – Carei (Județul Satu Mare)*, Baia Mare, 2009, p. 241.

¹⁹⁸ Pentru biografia și activitatea sa vezi V. Câmpean, *Ștefan Havași Oășanul, un filantrop originar din Sărăuad*, în “Eroii neamului”, An II, Serie nouă, nr. 2 (3), iunie 2010, pp. 24-26.

Acest filantrop, printre alte fapte bune, a donat un teren de 3 iugăre, în valoare de 600 de coroane pe seama „bisericii românești” din Chintău (localitate aflată în jud. Cluj)¹⁹⁹. Probabil că lucrările de renovare au început în 1900, au fost finalizate însă abia peste 3 ani, căci în 29 august 1903 publicația clujeană „Răvașul” anunța că a doua zi urmau să aibă loc mari serbări la Sărăuad, prilejuite de sfințirea bisericii și a școlii, atunci construită. Se preciza că „sufletul” serbărilor era parohul George Stanciu, iar „patronul”, Ștefan Havași (Oășan)²⁰⁰.

„Binefăcătorul” Ștefan Havași a sosit la Tășnad, sâmbătă, 29 august 1903, însoțit de directorul băncii „Economul”, Vasile Podoabă. O frumoasă primire li s-a făcut la gara Tășnad de către „membrii senatului și poporului” din Sărăuad și Tășnad (Tășnadul a devenit parohie abia în 1913, până atunci fiind mereu filie a parohiei Sărăuad), precum și pruncii de școală, cu toții avându-l în frunte pe parohul George Stanciu. Cu ochii scâlțați în lacrimi Ștefan Havași și-a exprimat dorința ca biserica și școala din Sărăuad „să verse tot mai multă lumină între iubiții săi consăteni”. Tot atunci fusese renovată și casa parohială.

“Răvașul” relatează în 1903
despre sărbătoarea de la Sărăuad

Cele 6000 de coroane donate de Ștefan Havași au fost bine chiverniste, căci cu localul școlii s-ar fi putut mândri și un oraș. Slujba de sfințire a fost condusă de către vicarul de la Șimleu, Alimpiu Baroloviciu, asistat de alți 7 preoți, noi remarcând numele protopopilor Dumitru Coroian jun. (slujitor la Santău) și Lazăr Iernea (paroh la Ciumești). Serbarea s-a încheiat cu un bal în folosul școlii²⁰¹. Ștefan Havași a dăruit tot spre folosința școlii și un clopot în valoare de 80 de coroane, pe care a fost inscripționat: „Anul edificării școalei și turnării acestui clopot 1903. Acest clopot l-a turnat pe seama școalei Dl. Ștefan Oășan Havași proprietar în Cluj născut în Sărăuad la 15 noiembrie 1831 care pentru edificarea acestei școli a dăruit 3000 coroane. Sărăuadani! Nu uitați binefacerea și în veci pomeniți numele marelui vostru consătean”. Tot în acei ani aflăm că în biserica din Sărăuad, „în fruntea corului” se aflau două portrete în ulei: al ctitorului Grigore Maior și al celui care a renovat sfântul lăcaș, Ștefan Havași. Autorul nesemnțatului articol (posibil întemeietorul și editorul „Răvașului”, pr. Ilie Dăianu) afirmă că celor două tablouri „le stă foarte bine laolaltă”²⁰².

¹⁹⁹ „Răvașul”, Cluj, an I, nr. 5, 2 mai 1903, p. 19.

²⁰⁰ *Idem*, nr. 22, 29 aug. 1903, p. 87.

²⁰¹ *Idem*, nr. 23, 5 sept. 1903, p. 91.

²⁰² *Idem*, nr. 25, 19 sept. 1903, p. 99.

Fotografia din imagine o reprezintă în anul 1908, dar noi presupunem că a fost realizată cu prilejul „serbărilor” din vara lui 1903.

Biserica din Sărăuad în 1908

Concluzii

Grigore Maior face parte din „generația preiluministă a Transilvaniei, a cărei activitate a pregătit eflorescența spirituală a Școlii Ardelene, ce se va manifesta plenar după anul 1779. Alături de Inochentie Micu-Klein și Petru Pavel Aaron, antecesorii săi blăjeni în scaunul episcopal al românilor uniți cu Roma, Grigore Maior contează ca o mare personalitate a începuturilor modernizării și occidentalizării culturale *în masă* a românilor”²⁰³. Mulți cercetători acceptă faptul că anumite idei și lucrări aparținătoare preiluminismului, și se face referire aici în special la memoriile redactate de episcopul Inochentie Micu Clain sau scrierile lui Gherontie Cotore, anticipează caracteristicile Școlii Ardelene. Fără îndoială, dicționarul pe care l-a realizat Grigore Maior, editat abia în 2001, poate fi așezat în aceeași ordine.

Considerat a fi unul dintre marii consolidatori ai Unirii, mai ales că venea după o perioadă grea, determinată de mișcarea lui Sofronie, „neobositul episcop Grigore Maior” este „omul care a investit marile sale înzestrări – inteligență, energie, generozitate, elocvență, și excepțională charismă – în acțiunea de propagare și consolidare a Unirii”, „celebru prin vorbele de duh și humorul său” fără îndoială deci „un om al vieții și al acțiunii publice, nu al meditației în chilie”²⁰⁴.

Episcopul Maior „a fost un Român cu adevărat mare. A lucrat ca puțini pentru fericirea și ridicarea Neamului românesc”, „a fost un om drept. N-a părținit nimănui și nu s-a lingușit mai marilor vremii după obicei. Certa pe față și cu asprime pe nedrepti”; a fost drept dar, „poate asta a fost pricina atâtor necazuri îndurate de el; de altfel știut este că așa se răspățește dreptatea în lume. A luptat pentru dreptate ca nimeni altul și cu perseverență de fier, măcar că era o fire atât de blândă și veșnic veselă”²⁰⁵. Firea sa a fost caracterizată ca având „simpatice aspecte de incoerență boemă”, acest lucru și zbuciumatul său trecut au făcut ca în jurul său să se creeze legende, suferințele fiindu-i cântate în duioase versuri populare²⁰⁶.

Grigore Maior nu a fost un simplu executant, a știut să lupte pentru cauza celor pe care îi îndruma²⁰⁷. Avea marele dar de a se face înțeles și iubit de oameni și în el vedea obștea pe adevăratul urmaș al lui Inocențiu Micu Klein. Opinie împărtășită și de Petru Maior: „Singur acesta, cu râvna și lupta spre agonisirea fericirii neamului românesc, între vlădicii cei românești se asemena cu adevăratul părinte al românilor, Ioan Inochentie Liber baro Klein de Sad”²⁰⁸.

Un istoric contemporan, pe aceeași linie, afirmă răspicat: „Grigore Maior este continuatorul direct al luptei pentru emancipare a poporului român”²⁰⁹. Aidoma mentorului său, și Grigore Maior preconiza realizarea programului național în cadrele bisericii greco-catolice, concepând Unirea, după expresia lui Iorga, ca „un mijloc, nu un scop, un instrument de civilizație și reabilitare politică”²¹⁰.

²⁰³ I. Chindriș, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 654.

²⁰⁴ M. Someșan, *op. cit.*, p. 118.

²⁰⁵ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, Zalău, 1938, pp. 23-25.

²⁰⁶ Z. Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, Târgu-Lăpuș, 2006, p. 464.

²⁰⁷ R. Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 148.

²⁰⁸ P. Maior, *Istoria Bisericii românilor*, București, 1995, p. 247.

²⁰⁹ Bl. Mihoc, *op.cit.*, p. 7.

²¹⁰ L. Gyémánt, *op. cit.*, pp. 173, 177.

Interpretări mai noi consideră că Maior a continuat „atitudinea politică răspăcată a lui Inochentie” doar în lupta împotriva teologului iezuit și în insistența cu care a urmărit promovarea clerului. Altfel, „a preferat să nu se delimiteze de concesiile făcute pe linia Aaron-Rednic, renunțând la formularea revendicărilor în nume național. [...] Schimbarea registrului politic poate fi interpretată tot ca expresie a unei preocupări de tip nobiliar, de conservare a unor privilegii de castă, cu greu dobândite și menținute”²¹¹.

Alexandru Papiu-Ilarian concluzionează că „Sub episcopul Major a ajuns la culme cultura românilor din secolul XVIII, și aceasta era concentrată toată în călugării din Blaj, cari mai toți învățaseră la Roma”²¹², alți autori punctând faptul că în timpul vlădiciei lui Grigore Maior se produce confluența inochentismului cu „demersul culturii iluministe, simbioză din care s-a născut generația corifeilor Școlii Ardelene”²¹³.

Lexiconul său demonstrează preocupările cărturărești, de care nu era străin. De aceea, cu atât mai mult sunt regretabili acei cumpliți ani de izolare și inactivitate la care a fost osândit el, „omul plin de neastâmpăr”.

Specialistul în istoria culturală a Blajului, Ion Buzași mărturisea că: „Profesorul meu de la Filologia clujeană, Iosif Pervain, pasionat de Școala Ardeleană ne spunea că ar trebui scrisă o monografie despre Grigore Maior, acest <<popă-haiduc>>”²¹⁴. Părerea este împărtășită și de istorici contemporani, unul dintre aceștia, numindu-l „proteicul episcop Grigore Maior”, consideră că ar trebui să i se dedice o „amplă monografie”²¹⁵.

Parcă cel mai bine sintetizează activitatea episcopului Grigore Maior, istoricul Zenovie Pâclișanu: considerându-l „al doilea întemeietor al Unirii”. Dacă Inochentie a fost precursorul, Grigore Maior este considerat a fi mentorul complexei mișcări spirituale, care „a fundamentat teoretic conștiința de sine a poporului român”, Școala Ardeleană²¹⁶. Iar concluzia îi aparține profesorului Pompiliu Teodor: „Teolog prin formație, episcopul se avântă în noile condiții ale preiosefinismului în acțiunea de luminare a neamului prin istorie. El a fost mentorul prin excelență al generației de cărturari ce au alcătuit, pornind de la orizonturile culturii europene, Școala ardeleană a culturii românești”²¹⁷.

---

²¹¹ R. Câmpăanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj Napoca, 2000, p. 150.

²¹² Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, p. 202.

²¹³ I. Chindriș, *Transilvania, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, p. 477.

²¹⁴ I. Buzași, *Precursorii Școlii Ardelene*, în „România literară”, nr. 50, 18 dec. 2002.

²¹⁵ Bl. Mihoc, *op. cit.*, p. 25.

²¹⁶ M. Someșan, *op. cit.*, p. 135.

²¹⁷ Pompiliu Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj, 1984, p. 148.

A. Cuvântarea episcopului Gr. Maior la renunțarea dela episcopie²¹⁸

Preacinstiți, Archidiaconi, Decani ca frați, Cinstiți archipresbiteri ca fii, prea iubite într-acest loc de obște adunat cler, dela dătătorul păcii Domnul nostru Is. Xs. Pace voauă, iară dela smenernia noastră Blagoslovenie!

Din tinerețile mele multe patimi se luptă cu mine până și acum la adânci bătrânețe, că:

După ce eu din nemărginita milă a marelui Dumnezeu și mântuitorului nostru Is. Xs. m-am născut din părinți pravoslavnici, am crescut prin școalele cele mici cu destulă lipsă și străinătate prin țara ungurească întâiu, apoi și în Ardeal la Cluj, de unde ca ritor am fost primit de prealuminatul mainainte într-acest șezător o dată vrednic de vecinică pomenire Archireu al Făgărașului slobod Baron Ioan Inocenție Klein, am fost (zisu) primit la clerică și trimis pe uscat, pe mare până la Roma; acolo, în vestitul coolegion numit *De propaganda Fide* (ce să tălmăcește *propoveduirea credinții*) în vreme de 7 ani isprăvind învățăturile cele mai înalte, cum sunt filosofia și Bogoslovia, făcându-mă Doctor acelorași științe dumnezeiești și învățător neamurilor, m-am întors iarăși prin primejdioasele ale Mării furtuni la patria mea, Ardeal, și deauna la Blaj de unde eram trimis; acii apoi deloc am început eu întâi a învăța copilașii noștri în școală buchile și frica Domnului, iar afară prin țară a așeza pe cei turburați, a îndrepta pe cei rătăciți la calea adevărului, a îndemna pe toți la unirea credinții, neîncetând ziua și noaptea prin sate, prin orașe, prin toate părțile pământului cu apostolul limbilor a vesti Evangelia păcii, a mărturisi cuvântul, a sta asupra cu vreme și fără vreme, a mustra, a ci stră a îndemna cu toată răbdarea și învățătura, în sete, în foame, în meseretate: în îmbulzele de toate părțile: împotriviri de a dreapta de a stânga, într-atâta cât și surgunit am fost pentru râvna casii Domnului, pentru râvna preafericirii caseii Austriei, și anatema m-am făcut pentru voi toți, urât tuturor până acuma.

Acestea mi-au presosit mie, precum voi înșivă bineștiți, că din preună cu voi le-am pățimit; aceste au fost mare parte a vieții mele încă fiind eu numai Dascăl, numai învățătoriu neamurilor.

Dară apoi.

Dacă eu din pronia cea dumnezeiască și din singură mila cesaro-crăiască, la chemarea norodului și râvna voastră cătră nevrednicia mea arătată am ajuns la treapta cea mai înaltă a hierarhiei bisericești, și într-această catedră a maimarilor noștri m-am învrednicit a ședeia Archereu cu putere deplin și cu Duch de sus fiind întărit, n-am pregetat a călca iarăși urmele celor dintâiu, a-mi plini Diregătoria, a eși afară la vederea patimilor voastre, a primi pe ulițe, pe dealuri, pe văi, în frig, și în zăduv înștanțiile voastre, a vă asculta plângerile voastre, a vesti cu Isaia prorocul, *săracilor mângăere, a vindeca pe cei sdrobiți la inimă, a propovădui robiților iertare și orbilor*

²¹⁸ Ioan Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...* Zalău, 1938, pp. 187-191; un fragment din cuvântul de despărțire este reprodus și în lucrarea Mariei Someșan, *Începuturile Bisericii Române Unite cu Roma*, București, 1999, pp. 143-144.

vedere; pe scurtă vorbă într-această vreme a stăpânirii mele acum de 10 ani m-am nevoit a fi toate tuturor, n-am încetat cu cuvântul și cu lucru a mă lupta, pentru voi acum cu unii din afară, acum cu alții din lăuntru, într-atâta cât acuma am slăbit, și unul cu atâția nu mai pociu birui;

Kă corăbierul fie cât de tare măcar ca Hercules, fie măestru ca Columbus, când sosește la luptă deodată și cu valurile mării și cu vâslașii săi, cum va putea mântui și scoate corabia din perire la liman?

Judecați voi fraților și fiilor, carii îmi sunteți martori lucrurilor mele, și dela început împreună pătimași. Deci dară.

Ca nu cumva această corabie de atâtea vânturi dinainte și dinapoi suflată și de valuri bătută, sub ocârmuirea mea să se cufunde și pentru neputința mea să vă vie vouă doară nu știu ce scădere sau înrâstare în cele ce sunt ale obștii; am socotit a scrie și a ruga din genunchi pe preînălțatul și de Dumnezeu încoronatul împărat Iosif al doilea pentru slobozirea mea dela această păstorească ocârmuire, precum și preamilstivește mi-au auzit rugăciunea și m-au slobozit, după cum veți auzi și înțelege drept din Beciu trimis, și în vizitația de acum la Dej primit.

(Aci se citesc decreturile)

Rescriptul împăratului către episcopul:

Iosif al doilea din mila lui Dumnezeu Împărat Romanilor pururea august, craiu țărilor nemțești, ungurești și cehești, archipovățuitorul Austrii, povățuitorul Burgundii, Lotaringiei, mare Prinț a Ardealului, și comes Săcuilor.

Cinstite, credinciosule, nouă adevărat iubite!

După ce reprezentația ta la noi trimisă, pentru lăsarea ta de vlădicie, cu umilință mi s-au refărăluit, care noi în bună socoteală luându, acea resignație a ta prea milostivește am primito, și deodată ție pentru traiu țam rânduit pe an o mie cinci sute de zloți, să ți se umble din cămara noastră în toate zilele vieții tale. Într-atâta cu grația noastră chesaro-crăiască ție pururea plecați rămânem.

Dat din cetatea noastră Beciu Austrii zile 15 maiu 1782.

Iosif.

Tadeiu Baro a Raișach
La prea milostiva chesaro-crăiască poruncă.
Alexandru Horvat.

Titulus:

Cinstitului Grigorie Maer sfetnicului nostru din lăuntru, Românilor de lege grecească în moștenitorul nostru mare principat a Ardealului cu sfânta catolicească biserică a Romii uniților Vlădiki Făgărașului, credinciosului nostru nouă adevărat iubitoriu să se dea.

Scrisoarea cancelarului către episcopul:

Excelența ta Dne Archireu! Preînălțatul Împărat au isprăvit, ca atunci când va scrie la c. Scaunul apostolicesc pentru întărirea noului Archireu, cu acelaș prilej să dobândească și Excelenții tale canonicească slobozire, dela obligația vlădicească; Deci și într-această una de grija despre care în 15 zile ce luni trecute ne-ai fost scris, a pute fi cu totul odichnit, cu cuviință am vrut a te înștiința, cu obicinuita plecăciune rămâind.

A. Exc. Tale

Prea umilit și ascultător slugă

Tadeiu Raișach.

Caștelariu

Beciu 15 maiu 1782.

Acum dară frații mei! După cum eu odată am fost de voi ales bălaurul acesta care l-ați zidit al bajocori pe el, și am intrat canonicește adecă pe ușe într-acest staul al cuvântătoarii turme, căria și formă am silit a fi, așa cum pentru adusele pricini, iarăși înaintea savarniceștii voastre adunări, din bunăvoința mea mă las de stăpânirea acestei Biserici a Făgărașului și ca precum cel dintru sfinți părintele nostru Grigorie al meu mare patron, cu fluerul cel păstoresc al Blagosloviei sale au biruit trimbițele ritorilor oarecând la Țarigrad și pre aleșii săi iau lăsat în voie, așa eu astăzi pe voi în voie vă las să vă alegeți în locul mie povățuitoriu, carele pentru voi să privegheze, să poarte durerile voastre, și ce n-am putut eu, el să isprăvească. Însă până se vor isprăvi acestea prin preanalele cesaro-crăești și apostolicești orândueli întărim pe prea generariu-vicareș nostru de acum Ignație cu plină putere întru toate, ca în lipsele și lucrurile voastre, să știți și până atunci la cine cugeta: *că eu*, cu Apostolul neamurilor, *iată mă jertfesc*, și *vremea despărțirii mele sau apropiat: cu luptă bună m-am luptat: curgerea am plinit: credința am păzit*: și cu acelaș Apostol, știu și a mă smeri, știu are de prisosit, întru tot și întru toate m-am desprins, și a mă sătura și a flămânzi, și a avea de prisosit și a fi lipsit toate a le poci întru Cr. ce mă întărește. (Fil. cap. 4).

Nici altă mie lipsește fără numai liniște, să-mi grigesc acum la ieșire și de al meu ticălos suflet departe de valurile lumii afară de toată ura, și de pisma omenească, carile mie amândouă adecă și ura și pizma, cu această stăpânire deodată iarăși mi se adăuseră, nici o minune: că precum nici o ciocârlie nui fără de creastă, așa nici o mărire fără de creastă, așa nici o mărire fără pizmuire.

Pentru carile toate eu astăzi mulțumesc și dau mărire întru cei de sus lui Dumnezeu cel ce bine au voit așa: Mulțumesc întruna și vouă fraților și fiilor pentru toată dragostea voastră mie până acuma arătată, iară de nu v-am putut sluji după cum am vrut, credeți neputinții mele că eu în costul mieu nu vă voi uita: Sloboziți acum pe bătrânul robul vostru în pace!

Doamne, Doamne caută din ceriu și vezi și întărește via aceasta și o sporește pe care au sădit dreapta ta, pentru Avram cel iubit de tine, și pentru Isaac robul tău, și Israil sfântul tău.

Blagoslovenia Domnului preste voi cu darul și cu iubirea de oameni etc.

B. *Cuvântarea protopopului Dănilă de la Cătina către episcopul Grigorie Maior*²¹⁹

Prea milostive, prea luminate și prea o sfințite, dulce al nostru sufletesc Archiepiscopul și părinte!

Nu mă pocui, știu cu adevărat, din destul pricepe și deștepta dimpreună cu tot acest ci și mult obidit cler, precum singur Excel. ta sfetiși, a celor nenumărate, nespuse și nemai auzite nevăzute, nu din tinerețe numai patimi, ce doară din veac, sau mai vârtos pentru întemeierea acestu ci. cler. patimile clerului și a Excel. tale sânt nemărginite, carele noi toți bine le știm, că Excel. ta nu băgând seama cu viața, cu moartea, cu trup, cu suflet, necruțându-ți tocma și sănătatea, începând ca un dulce părinte acestui neam al nostru rumânesc, într-ânsul ca într-o corabie ce să învâlește în furtuna Mării, cu primejdie tocma de moarte, ca un bun viteaz a lui Cr. ai oștit cum zice Apost.: „*în potriva celor cu asupra năvădătoriu, străbătând toate hotarele Tirului și Sidonului* acestuia; dela ducerea și prevestirea vrednicului de pomenire Baro Klain vlădica acestui scaun, până astăzi ziua și noaptea cu multe ostenele luptându-te, cu cei străini pismași acestui ci. și obidat cler, ca niște fieri sălbaticе, iarna în frig, vara în văzduh, cu primejdie în cale, în călătorii adesea n-ai încetat, dela cei mici până la cei mari a străbate cu învățătura a propovădui Evangelia și credința, a deștepta pe toți ori cui i-a trebuit folosul neamului și binele obști, a trage la credința cea adevărată pe cei rățăciți și dejghinați în zilele răposatului Klain, cu prorocul cel mincinos ce se numea sfânt, acum în zilele noastre cu tulburările clevetitorului Sofronie, și altor protivitori ai sf. uniri, tare ai stat, *pentru cari în loc de mulțămă și laudă dela frați ai avut ură, dela norod clevetire, dela pismași isgonire*; ba pentru râvna casii Domnului, și a ușilor lui puțin numai nu te-ai jârftit de bună voie.

Acum dară cei bine, sau cei frumos, de cât a petrece frați împreună cum zice psalmistul 132; la aceasta uitându-mă, cu tot acesta ci. și obidit cler, văzi (așia) dragostea înstrăinată, petrecerea într-un loc a se despărți, care nici odată n-am nădăjduit, pocui zice preamilostive Doamne, și putem zice toți, cum adeverește împăratul Solomon zicând: *Fratele care se ajutorește de frate ca o cetate vârtoasă stă*, la pilda cap. 18 cu cât mai vârtos fiii până când văd pe Părintele lor în casă, la toate nădejde au, și lui însuși razimă, n-au grijit în foamete de hrană cu îndrăsnire sunt în vreme de răutăți, să umbresc sub aripile părintelui său, iară când prin oarecare primejdii, au moarte, au altă înstrăinare, își pierd acel reazim și umbră părintească, ce au altă a face fără numai a vărsa pe încetate lacrimi.

Unde te duci prea milostive Doamne? Cui ne lași? Cum te-ai îndurat și te înduri a te despărți, cum poți de atâta neam și preoție sfântă, de un cler ca acesta, cu atâta mulțumire de norod înpodobit, care doară nice într-un *Regnum* asemenea nu se află, - vezi acum în prejur stările și circumstanțele zilelor acestora, cât sunt de grele, vezi frații și fiii tăi, cum stau cu ochii plini de lacrimi, se uită și suspină, a dor către Excelenția ta despărțire, - pre cine vom ave noi acum dară în scârbele noastre mângâere?

---

²¹⁹ I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, Zalău, 1938, pp. 191-193.

Pentru aceasta tuturor voi mărturisi, căci nouă cinstea, lauda, și cu a lui Dumnezeu ajutoriu ajutându-ne ne-ai fost povață, dară pe cine vom cinsti? Prorocul mă învață: *nu da slava altuia și vrednicia ta neamului străin* Varuch cap. 3.

Deci dară de ou tăce și nom tăce cu ruga, inima rupându-să va răspunde și cu prorocul dimpreună noi toți vom cânta: *Părintele meu și maica mea m-au lăsat pre mine, iară Domnul și Stăpânul m-au luat*. Pentru aceia dară a Excel. tale toate zilele, totdeauna dintru acea frățească și părintească dragoste, isvorâte de binefaceri, ca niște isvoară arătate pentru răsplătirea la preț neprețuite, cine le va spune?

Las pruncii să plângă crăițarii carii dela alții nu iau căpătat și nu-i vor ave; las săracii să stee acuma la ușa care tuturor a fost deschisă, și mă tem să nu se închidă, las pre cei cu nenumărate instituții și plânsori, să privească acuma la cela ce alerga și cu dragoste îi cuprindea de departe; plângă măcar și suspine și ceriul și pământul, eu cu Talis filosoful Grecilor zic: carele Bozilor săi pentru trei lucruri era obicinuit a da mulțumită, a) pentru că l-a făcut om, și nu dobitoc, b) căci bărbat și nu femeie, c) căci elin și nu barbar. Așa dară eu dulcele meu prea lunate și o sfințite Doamne, laudă celui întru tot puternic și a toate dătătoriu Dumnezeu, mulțumită fac, a) pentru că măcar atâta ai avut și aveai pismași, dară ca cu iarba cu toți ai învins, b) pentru că din singură pronia lui Dumnezeu fiind chemat ai fost vlădică nu nimică, c) pentru măcar ai fost vândut și înstrăinat, nu te-au părăsit mila lui, și astăzi ești mai fericit și mai mare om de cum ai fost, că vrednic lucru iese, acuma să fii slobod de sarcina noastră, ca mai mult se ne poți sluji precum și nădăjduim. *Amin*.

C. Necrologul episcopului Grigore Maior²²⁰

Preainălțat Guberniu Regesc!

Domnilor domni preestimați și binevoitori!

I-a plăcut Voinței Divine, care măsoară pașii fiecărui muritor și-i hotărăște dintru bun început numărul zilelor, să-l cheme din această jalnică vale a plângerilor, la cele veșnice, cu puțin înaintea noastră, pe preadistinsul și reverendisimul domn Gavrilă Grigorie Maior, fostul episcop al Făgărașului și consilier intim al majestății Sale cezaro-crăiești și apostolice. Când, în ziua de 7 decembrie, pomenitul predecesor și părinte al nostru a fost cuprins, aici la Blaj, de niște dureri crâncene cauzate de piatră sau nisip la măruntaie, a fost dus de medici la Alba Iulia, unde, după cum povestesc cei care i-au stat fără răgaz în preajmă și l-au îngrijit, precum și cei care l-au vizitat în mod constant, a fost chinuit atât de suferințele bolii, cât și de acelea pricinuite de sculele medicale, care sunt folosite spre groaza firii omenești. Apoi, scăpat de această crâncenă pătımire, l-a năpădit tot mai mult fierbințeala, cu feluritele slăbiciuni și sfâșieri dinăuntru care o urmează și l-a copleșit înghițirea zilnică a leacurilor, la care niciodată nu recursese până atunci. Vreme de opt săptămâni a fost tot mai sleit și mistuit, stors pe zi ce trece de puterile trupești, greu de dobândit și din pricina bătrâneții. În schimb, ajutat de tăria sufletului, a cărei tovarășie o căutase nestrămutat pentru binefacerile și loviturile sorții deopotrivă, și-a păstrat până la ultima suflare deplină conștiință de sine. După ce și-a cercetat cugetul și s-a spovedit, obținând iertăciunea obștească de la duhovnicul său și împărtășindu-se din Sfântul Potir, în timpul liturghiei ce s-a săvârșit chiar acolo, în casa arhidiaconului catedralei, unde zăcea de boală și unde a fost dăruit cu Sfântul maslu de către cei șapte preoți care se rugau pentru el; după ce înainte își hărăzise prin testament, în deplină limpezime a cunoștinței, bunurile sale trecătoare și averea agonisită, parte pentru pacea sufletului său, parte pentru biserici, parte pentru săraci și pentru servitorii săi și își lăsase cu limbă de moarte cea din urmă voință, gătindu-și astfel în toate privințele drumul trecerii la cele veșnice; în fine, la ora 2 noaptea, spre 25 a lunii curgătoare ianuarie, la Alba Iulia, repetând mereu mulțumiri pentru binefacerile pe care Dumnezeu i le-a dăruit în această vale a ispășirii, a răposat cu desăvârșită cucernicie întru Domnul, în anul al 71-lea al vieții sale, cel care fusese proclamat episcop în ziua de 27 octombrie 1772, resignând, însă, în 12 august 1782. Trupul său a fost adus aici, la reședință, în 27 ianuarie, ca să fie așezat împreună cu părinții noștri. Funeraliile vor avea loc în ziua de 6 a următoarei luni februarie. De aceea, mânat de prețuire și cinstire față de predecesorul meu, pomenitul episcop răposat întru Domnul, *înștiințez cu deplină supunere Înaltul Guberniu Regesc și poftesc pentru data hotărâtă a îngropăciunii pe toți notabilii și subordonații domniilor voastre să ia parte împreună cu noi la îngropăciune, contribuind prin prezența lor la împodobirea acestui trist cortegiu.*

De altminteri rămân cu cel mai profund respect și devotament, al domniilor voastre preplecată slugă,

Ioan Bob m. pr.,

Episcopul Făgărașului.

---

²²⁰ Necrologul a fost publicat de I. Chindriș în revista clujeană „Steaua”, an XXXII, 1983, p. 31, republicat apoi în lucrarea aceluiași autor, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, 2003, pp. 654-657.

D. *Cântec din bătrâni*²²¹

Plouă, plouă prin copaci
Eu sunt rob azi în Muncaci.
Plouă, plouă, iarba crește,
Muntele nverzește,
Dar al meu nor nu sosește,
Nici nu se ivește.

Ah, de loarea florilor
Și mie mi-i dor –
Și de-un frate de departe,
Din străinătate.

Unde sunt frații mei,
Voi prietini mei?
Unde ești poporul meu
Și-al lui Dumnezeu?

Toți pe mine m-ați lăsat
Și toți m-ați uitat,
De când aici am picat
Chiar nevinovat.
Dară Domnul m-a cercat
Și m-a mângâiat.

Ah, mâncatu-s de străini
Ca iarba de doi bătrâni,
Și mâncatu-s de ai mei
Ca iarba de melușei.

Plouă, plouă prin copaci
Eu tot robesc în Muncaci
Pentru neamul românesc
Zile și-ani mă canonesc,

C-am vrut să-l scot din robie,
Din a lui mare prostie,
Și să-l pună iar în picioare.
Ah, inima cum mă doare.

---

²²¹ Poezia aceasta a fost publicată în lucrarea apărută în 1908 la Șimleu Silvaniei, *Schița monografică a Sălajului* (pp. 112-113), scrisă de către Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr. Autorii precizau că le-a fost comunicat cântecul de către prof. pens. Victor Russu, care îl auzise de la părinții săi.

*E. Cântec*²²²

Plouă, plouă prin copaci,
Robu-i Maior la Muncaci,
În temniță sub pământ
Nu simte boare nici vânt;
În temniță în prinsoare
Nu vede rază de soare.
Pentru neamul românesc
Eu aicea îmi robesc
C-am vrut să-l scot din robie
Dintr-a lui mare prostie
Care-i neunie,
Și-am vrut să-l pun în picioare
Inima mă doare.
Plouă, plouă, iarba crește,
Muntele-nverzește
Și-al meu dor nu mai sosește
Nici nu se ivește
Floricea florilor
Și mie mi-e dor
De un frate de departe
Din străinătate,
Unde sunteți frații mei,
Dragii diecei?
Unde ești, poporul meu
Și-al lui Dumnezeu
Căci voi pe min'm-ați lăsat
Și m-ați și uitat,
Dar Domnul nu m-a lăsat
Ci m-a mângâiat.
Că de vre-un mare păcat
N-am fost vinovat.
Ocolitu-s de dușmani
Ca drumul de bolovani,
Și mâncatu-s de străini
Ca iarba de boi bătrâni;
Și-s mâncat de ai mei
Ca iarba de melușei;
Dar mila străinului
E ca umbra spinului
Cade greu creștinului,

---

²²² I. Ardeleanu-Senior, *Oameni din Sălaj...*, Zalău, 1938, pp. 18-19. Autorul cărții mărturisește că acest cântec îl știa canonicul Ioan Georgescu de la Oradea de la Ioan Georgea, din Săcădate (Sibiu), care „la rândul său a auzit-o de la moșul său”.

Când gândești că te umbrești
Mai tare te dogorești
Numai cât te necăjești.

Bibliografie:

Surse inedite:

Arhivele Naționale, Direcția Județeană Satu Mare, *Colecția Registrelor parohiale și de stare civilă*.

Câmpean, Viorel, *Preoți din Sătmar*, mss.

Surse editate

A. Șematisme

Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886, Gherla, Typis Typographiae dioecesană, 1886.

Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1877, Gherla, Typis Typographiae Dioecesană, 1877.

Schematismus Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1890, Gherla, Typis Typographiae Dioecesană, 1890.

Schematismus Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1898, Gherla, Typis Typographiae Dioecesană, MDCCCXCVIII.

Schematismul Venerabilis Cleri Dioecesis Szamosujvárensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1903, Gherla, 1903.

Șematismul Venerabilului Cler al Archidiecezei Metropolitane Greco-Catolice Române de Alba-Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900 de la Sânta Unire 200, Blaș, Tipografia Seminarului Archidiecezan, 1900.

Șematismul Venerabilului Cler al Diecezei greco-catolice Române de Gherla pe anul 1914, Gherla, Tip. Diecezană, 1914.

Șematismul Venerabilului Cler al Diecezei Române Unite de Oradea-Mare pe anul 1934. Tipografia "Scrisul Românesc", Oradea, 1934.

Șematismul Venerabilului Cleru a nou înființatei diecese a Gherlei pre anulu dela Christosu 1867, Gherla, cu tipariulu diecesanu, 1867.

B. Volume

Albu, Nicolae, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944.

Ardeleanu-Senior, Ioan, *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjeni*, Zălau, Așezământul tipografic „Luceafărul”, 1938.

*** *Blajul, vatră de istorie și cultură*, București, Ed. Albatros, 1986.

Bunea, Augustin, *Din istoria românilor. Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Ed. Tip. Seminarului arhidiecezan, Blaj, 1900.

- Călușer, Iudita, *Episcopia greco-catolică de Oradea*, Oradea, Ed. Logos '94, 2000.
- Câmpeanu, Remus, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2000.
- Câmpeanu, Remus, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999.
- Chindriș, Ioan, *Cultură și societate în contextul Școlii Ardelene*, Cluj-Napoca, Ed. Cartimpex, 2001.
- Chindriș, Ioan, *Transilvanica, I, Studii și secvențe istorice*, Cluj-Napoca, Ed. Cartimpex, 2003.
- Comșa, Nicolae, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1940.
- Duicu, Serafim, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, București, Ed. Sport-Turism, 1986.
- *** *Icoana plângătoare de la Blaj, 1764*, studiu introductiv de Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, [s.n.], 1997.
- Gyémánt, Ladislau, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între anii 1790 și 1848*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Hitchins, Keith, *Cultură și naționalitate în Transilvania*, Cluj, Ed. Dacia, 1972.
- Lechințan, Vasile, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918)*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2003.
- Lungu, Ion, *Școala Ardeleană. Mișcare culturală națională iluministă*, ediție nouă, revăzută, București, Ed. „Viitorul Românesc”, 1995.
- Lupu, Nicolae, *Vlădica Inochentie. Poemă istorică poporală*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943.
- Maior, Grigore, *Institutiones Linguae Valachicae. Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, ediție, studiu introductiv, note și indice de Alin-Mihai Gherman, cuvânt înainte și rezumat de Iacob Mârza, 2 vol., Alba Iulia, [Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia], 2001.
- Maior, Petru, *Istoria Bisericii românilor*, introducere și text îngrijit de Ioan Chindriș, București, Editura Viitorul Românesc, 1995.
- Mârza, Iacob, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987.
- Mihoc, Blaga, *Valențele emancipării. Etnie, confesiune și civism*, Blaj, Ed. Logos '94, 2004.
- Nicolescu, Aurel, *Școala Ardeleană și limba română*, București, Ed. Științifică, 1971.
- Oros, Ioan Maria, *Dimensiuni ale culturii moderne în Țara Silvaniei (secolele XVII-XIX). Cărți și proprietari*. Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, 2010.
- Papiu-Ilarian, Alexandru, *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, tomul I, *Istoria românilor din Dacia Superioară până la A. 1848 Exclusive*, edițiunea II-a, Viena, Cu literele lui G. Gerold și fiiu, 1852.
- Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, revăzută și întregită, Buc., Ed. Enciclopedică, 2002.
- Pâclișanu, Zenovie, *Istoria Bisericii Române Unite*, [ediția a 3-a, rev.], ediție îngrijită de pr. Ioan Tîmbuș, Târgu-Lăpuș, Galaxia Gutenberg, 2006.
- Petărlecean, Alexandru; Moldovan, Ion, *Blajul. Pagini uitate, pagini cenzurate, pagini exilate*, Blaj, Ed. „Buna Vestire”, 2006.
- Petărlecean, Alexandru; Moldovan, Ion, *Blajul. Repere de credință, istorie și cultură românească*, Blaj, Ed. „Buna Vestire”, 2006.

- Pipoș, Corina; Todor, Ion, *Învățământul matematic românesc în școlile Blajului de la înființare până la Marea Unire*, București, Ed. Academiei Române, 2008.
- Popa, Mircea, *Tectonica genurilor literare*, București, Ed. Cartea Românească, 1980.
- Popa, Septimiu, *Caravanele Ardealului*, ediția a II-a îngrijită și prefațată de Ion Buzăși, Craiova, Ed. „Didactica nova”, 2004.
- Porumbăcean, Claudiu; Dulgău, Bujor, *Oameni din Sătmărean*, Satu Mare, Ed. Solstițiu, 2000.
- Predescu, Lucian, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Ed. SAECULUM I.O., Ed. Vestala, ediție anastatică, București, 1999.
- Prodan, David, *Răscoala lui Horea*, vol. II, ediție nouă, revăzută, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Prodan, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, București, Ed. Enciclopedică, 1998.
- Protase, Maria, *Petru Maior: un ctitor de conștiințe*, București, Ed. Minerva, 1973.
- Protopopescu, Lucia, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania. 1774-1805*, București, Ed. Didactică și pedagogică, 1966.
- Pușcariu, Ioan cavalier de, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, ediția II-a, Cluj-Napoca, Ed. Societății culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2003.
- Radosav, Doru, *Catalogul cărții tipărite și manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Cluj-Napoca, Ed. „PHILOBIBLON” a B.C.U. „Lucian Blaga”, 1995.
- Radu, Iacob, dr., *Istoria diezezei române-unite a Orăzii-Mari, scrisă cu prilejul aniversării de 150 de ani de la înființarea aceleia, 1777-1927*, Oradea, Tip. „Ateneul” Societate Anonimă, [1929].
- Seiceanu, Teodor; Buzăși, Ion, *Blajul. O istorie în texte*, [București], Ed. Demiurg, 1993.
- Silaghi, Augustin Dorel, *Istoricul Comunităților Confesionale din Protopopiatul Ortodox Român – Carei (Județul Satu Mare)*, Baia Mare, Ed. Universității de Nord, 2009.
- Simonescu, Dan; Buluță, Gheorghe, *Scurtă istorie a cărții românești*, [București], Ed. Demiurg, 1994.
- Someșan, Maria, *Începuturile Bisericii Române Unite cu Roma*, București, Ed. All, 1999.
- Stanciu, Laura, *Între Răsărit și Apus. Secvențe din istoria Bisericii românilor ardeleni (prima jumătate a sec. al 18-lea)*, Cluj-Napoca, Ed. Argonaut, 2008.
- Stoica, Dionisie; Lazăr, Ioan P., *Schița monografică a Sălajului*, Șimleul-Silvaniei, Institutul tipografic și de editură “Victoria”, 1908.
- Teodor, Pompiliu, *Interferențe iluministe europene*, Cluj, Ed. Dacia, 1984.
- Tomuș, Mircea, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, București, Editura pentru literatură, 1965.
- *** *300 de ani de la Unirea Bisericii Românești din Transilvania cu Biserica Romei*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.
- Vetișanu-Mocanu, Vasile, *Cartea Șimleului. Repere istorice și culturale ale vieții românești*, București, Ed. Litera, 1985.
- Vulturescu, George, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăreanului. Dicționar 1700-2000*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2000.
- *** *Zece personalități istorice sătmărene*, cuvânt înainte și ediție îngrijită de Gheorghe Toduț, Satu Mare, Biblioteca Județeană Satu Mare, 1997.

C. Studii, articole

- Ardeleanu-Senior, Ioan, *Profesorul Grigore Maior din Sărăuad, (Un sătmărean precursor al "Școlii ardeleni")*, „Cronica sătmăreană”, nr. 1248, 27 febr. 1972.
- I. Ardeleanu-Senior, *Un precursor al teatrului promănesc: Grigore Maior*, în „Caiet-program” nr. 2, [p. 9], Teatrul de Nord Satu Mare [Caiet-program la piesa „Oțelul”].
- Ciobanu, Virgil dr., „Statistica românilor din Ardeal, făcută de administrația austriacă la anul 1760-1762”, în *Anuarul Inst. de Istorie Națională*, Cluj, III, 1924-1925, pp. 49-53.
- Cronica*, în „Răvașul”, Cluj, an VI, nr. 5-6, martie 1908, p. 187.
- Lupeanu-Melin, Alexandru, „Biblioteca Centrală din Blaj”, în Teodor Seiceanu, Ion Buzăși, *Blajul. O istorie în texte*, [București], 1993, p. 139.
- Manciulea, Ștefan, *Țipăii Blajului*, „Cultura creștină”, Blaj, XXII, nr. 1-3/ian.-febr.-mart. 1942, pp. 53-54, 60-61.
- Pâclișanu, Zenovie, *De unde se recrutau cei dintâi elevi ai Școlilor din Blaj?*, „Cultura creștină”, Blaj, IX, nr. 1-2/1920, pp. 60-62.
- P.S.R., *Lexiconul românesc din Caloceia*, în „Răvașul”, Cluj, an VI, nr. 7-8, aprilie 1908, p. 245.
- Radu, Iacob, dr., *Foștii elevi români-uniți ai școalelor din Roma*, „Observatorul”, Beiuș, II, nr. 5-6, sept.-oct. 1929, pp. 260-285.
- Stanciu, Laura, *Între abstenență și abundență sau în căutarea identității. Despre alimentația clerului blăjean în secolul al XVIII-lea*, în „Libraria. Studii și cercetări de bibliologie”, Târgu Mureș, Anuar VI, 2007, pp. 88-110.
- Țiproc, Iosif, *225 de ani de la moartea episcopului Grigore Maior*, în „Informația de duminică”, an VIII, nr. 373, 14 februarie 2010, p. 5.
- Vetișanu, Vasile, *Grigore Maior iluminatul cărturar din Sărăuad, (figuri sătmărene)*, în „Cronica sătmăreană”, nr. 3832, 24 martie 1982, p. 2.
- Zotta, Alexandru, *Simpozionul "Cărturari sătmăreni"*, în „Cronica sătmăreană”, nr. 1431, 30 septembrie 1972.